

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Aneta Šabová

**Problematika tzv. obrácení důkazního břemene se zaměřením na
medicínské spory z pohledu judikatury**

Diplomová práce

Olomouc 2023

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Problematika tzv. obrácení důkazního břemene se zaměřením na medicínské spory z pohledu judikatury vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 134 973 znaků včetně mezer.

V Olomouci dne

Aneta Šabová

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Janě Petrov Křiváčkové, Ph.D., za to, že se ujala vedení mé diplomové práce, za cenné rady a vstřícný přístup během vedení mé diplomové práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	7
Úvod	9
1 Důkazní břemeno a jeho rozložení	12
1.1 Důkazní břemeno a pojmy s ním související	12
1.1.1 Zásada projednací, zásada volného hodnocení důkazů, míra důkazu	12
1.1.2 Břemeno tvrzení, břemeno důkazní	13
1.2 Ústavněprávní základ a význam důkazního břemene	14
1.3 Vnitřní členění důkazního břemene	15
1.3.1 Subjektivní důkazní břemeno	15
1.3.2 Objektivní důkazní břemeno a stav non liquet	17
1.4 Pravidla pro rozložení důkazního břemene. Teoretické koncepce	18
1.4.1 Rosenbergova teorie analýzy norem	18
1.4.2 Koncepce o tzv. principech dělení důkazního břemene	21
1.4.3 Soudcovské dotváření pravidel rozložení důkazního břemene. Nástin obrácení důkazního břemene	23
2 Obrácení důkazního břemene v medicínských sporech	25
2.1 Typové vymezení medicínských sporů	25
2.2 Zjištění skutkového stavu a odpovědnost za jeho zjištění	29
2.2.1 Obecné rozložení důkazního břemene	30
2.3 Zdravotnická dokumentace	31
2.3.1 Vztah lékař – pacient. Obsah vztahu	31
2.3.2 Povinnost poskytovatele vést zdravotnickou dokumentaci	32
2.3.3 Porušení povinnosti	34
2.4 Důkazní nouze způsobená zmařením důkazu protistranou a její následek: obrácení důkazního břemene	39
2.4.1 Komparace s jinými právními řády a jiná možná řešení než obrácení důkazního břemene	41

3	Obrácení důkazního břemene jako ultima ratio.....	44
3.1	Informační deficit	44
3.2	Judikатурní vývoj	45
3.3	Podmínky pro obrácení dovozené judikaturou	47
3.3.1	Povinnost vydat důkaz (ediční povinnost)	47
3.3.2	Vyšetřovací důkaz	48
3.3.3	Vysvětlovací povinnost protistrany	50
3.4	Institut ultima ratio.....	52
4	Vybrané zásady a práva v kontextu medicínských sporů a jejich vliv na rozložení důkazního břemene.....	53
4.1	Nemo turpitudinem suam allegare potest	53
4.2	Právo na spravedlivý proces	54
4.2.1	Kolize práva na spravedlivý proces s principem právní jistoty.....	55
4.2.2	Právo na rovnost účastníků řízení.....	56
	Závěr.....	58
	Seznam použitých zdrojů.....	61
	Shrnutí	66
	Summary.....	67
	Klíčová slova	68
	Key words.....	68

Seznam použitých zkratek

ESLP	Evropský soud pro lidská práva
ÚS	Ústavní soud
NS	Nejvyšší soud
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
ZoZS	Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, vyhlášená pod č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů
Listina	Listina základních práv a svobod, vyhlášená v č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch, BGB, německý občanský zákoník

Úvod

Dokazování, jakožto pilíř civilního procesu, důkazní břemeno a jeho dělení v civilním soudním řízení je spojeno s mnohými otázkami, jejichž povaha zahrnuje aspekty jak teoretické, tak aspekty praktické¹. Problematika důkazních břemen není v této diplomové práci rozebírána toliko sama o sobě v obecné rovině, je brána v potaz zejména aplikace obecných pravidel na konkrétní oblast: poskytování zdravotní péče a z něho vyplývající spory. Dokazování relevantních skutečností právě v těchto sporech je specifické zejména tím, že za konkrétních okolností bývá využíváno specifického institutu, jímž je obrácení důkazního břemene – a tento institut, v tomto nastíněném kontextu, je jádrem této práce.

Obsahem první kapitoly je nastínění základních pojmů a uvedení čtenáře do problematiky dokazování a institutu důkazního břemena obecně. Tato kapitola si klade za cíl v širším smyslu vytvořit základ pro poměrně úzké téma. Cílem první kapitoly v užším smyslu je pak zjistit, jak je v ČR důkazní břemeno chápáno, nastínit mnohé teorie dělení důkazního břemene a vyčlenit z nich teorii převládající, respektovanou jak doktrínou, tak soudní praxí. Považuji za stěžejní v rámci první kapitoly vymezit, kdo dle obecných pravidel nese důkazní břemeno, abych mohla v následujících kapitolách přistoupit k situacím, kdy je na místě toto obecné pravidlo modifikovat, a aby bylo zjevné, proč je oné modifikace třeba.

Ráda bych podotkla, že při definování institutů a pojmů s důkazním břemenem souvisejících je rozebrán pouze výběr, který je pro účely této práce relevantní. Existence mnoha souvisejících dílčích otázek je mi známa, nicméně s ohledem na omezenost rozsahu diplomové práce by jejich rozebrání překročilo rámec diplomové práce.

K převrácení důkazního břemene dochází nejen ze zákona, ale také v případech, kdy to konkrétní okolnosti případu vyžadují, pak je takový postup dovozován judikaturou. Takovýmto nově formulovaným principům je přiznáván charakter právních pravidel, která nejsou zakotvena v právních předpisech, nacházejí však svůj výraz v judikatuře a jsou výsledkem soudcovské tvorby práva.² Toto nastiňuje již podkapitola 1. 4. 4 a navazuje na ni kapitola druhá. Ta se věnuje rozložení důkazního břemene na základě soudcovského dotváření pravidel, kdy v typových případech v soudní praxi vyvstává nevyhnutelná praktická potřeba odchýlit se od základních, obecných pravidel. Výzkumnou otázkou (1), k jejímuž zodpovězení druhá kapitola spěje, je, jaké jsou typové případy v oblasti medicínských sporů,

¹ MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 1996. s. 5.

² Tamtéž, s. 76.

kdy dochází k užití institutu obrácení důkazního břemene. V těchto typových případech nastává důkazní nouze způsobená zmařením důkazního prostředku (zdravotnické dokumentace) protistranou (zdravotnickým zařízením). Proto je cílem této kapitoly také vymezit v tomto kontextu pojmy zdravotnická dokumentace a povinnost zdravotnického zařízení vést zdravotnickou dokumentaci.

Cílem třetí kapitoly je zodpovědět výzkumnou otázku: Kdy, proč a za jakých okolností může soud přistoupit k obrácení důkazního břemene vzhledem k tomu, že se jedná o prostředek ultima ratio (2)? Ustálenou judikaturní praxí bylo dovozeno, za jakých okolností může v těchto případech soud obecná pravidla o rozložení důkazního břemene modifikovat. V rámci třetí kapitoly (konkrétně 3.2) je proto také pojednáno o tom, jak se v této oblasti vyvíjela relevantní judikatura, čili jak se soudy stavěly a hlavně v současné době staví k této problematice, což představuje další výzkumnou otázku (3).

Poslední výzkumnou otázku řeším v kapitole čtvrté, a to: jak se napříč judikaturou zrcadlí vybrané obecné zásady a do jaké míry mají vliv na rozložení důkazního břemene (4). Jde o to, že v nastíněné situaci se pacient dostává do situace informačního deficitu, tím pádem se ocitá v pozici, která je v rozporu s požadavkem na rovnost zbraní účastníků řízení. Rozdělení důkazního břemene tedy úzce souvisí právě s právem na rovnost účastníků řízení, jež je součástí práva na spravedlivý proces v širším slova smyslu. Dále se v tomto případě promítá zásada nemo turpitudinem suam allegare potest, podle které nikdo nemůže mít prospěch ze svého nepoctivého jednání.

Shrnu-li výše uvedené, cílem mé diplomové práce je vyzdvihnout důležitost teorií rozložení důkazního břemene, z nich vyčlenit tu, která je nejvíce respektována v českých poměrech. Dále vysvětlit obecné rozložení důkazního břemene a odůvodnit typově vymezené případy v oblasti medicínských sporů, kdy dochází k odchýlení se od těchto obecných pravidel, jak dovozuje soudní praxe. Taktéž poskytnout náhled a vysvětlení k podmínkám, za kterých judikatura obrácení důkazního břemene připouští a uvést a zhodnotit judikaturní vývoj v této oblasti. V neposlední řadě pak posoudit, které obecné zásady, principy a práva jsou při tom dotčeny a jakým způsobem.

Kapitoly jsou koncipovány tak, aby na sebe logicky navazovaly, přičemž jsou zpracovány se snahou postupovat vždy od obecného pojetí těch kterých rozebíraných institutů po konkrétněji pojatou problematiku – směřující právě k již výše výtýčeným typovým případům medicínských sporů. Na každou dílčí problematiku je v rámci práce nahlíženo nejen prostřednictvím odborné literatury a relevantních ustanovení zákona, ale též z pohledu judikatury (v některých podkapitolách je judikatura výhradním zdrojem).

Z českých autorů, kteří se problematikou institutu důkazního břemene intenzivně zabývali, je na místě vyzdvihnout profesora Macura, který ve dvacátém století svým dílem významně přispěl české odborné veřejnosti k orientaci a rozšiřování vědomostí v této oblasti. Dále bych zmínila například profesora Josefa Fialu. V současné době se touto problematikou podrobně zabývá především docent Petr Lavický. Medicínským právem a dokazováním v medicínsko-právních sporech se ve své tvorbě věnuje zejména doktor Tomáš Holčapek či doktor Petr Šustek.

Při zpracování práce je využíváno převážně metody deskriptivní a analytické, v některých kapitolách či podkapitolách je využita metoda komparativní. K vypracování jsem použila mimo právní předpisy také práce nejen výše zmiňovaných autorů, odborné články a komentáře. Pro účely této diplomové práce je nejvýznamnějším zdrojem judikatura Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu ČR – se závěry těchto soudů je v práci podrobně pracováno, je na nich do značné míry postavena. Zdroj představuje také judikatura ESLP, ač v podstatně menší míře. Cílem práce je proto provést pomocí výše uvedených metod deskripci institutu obrácení důkazního břemene a vysvětlit jeho specifitu v typových medicínských sporech.

1 Důkazní břemeno a jeho rozložení

1.1 Důkazní břemeno a pojmy s ním související

Cílem této obecnější kapitoly, je zejména vytvořit podklad pro kapitolu následující a objasnit základní instituty, pojmy a mechanismy, které jsou pro tuto práci stěžejní.

1.1.1 Zásada projednací, zásada volného hodnocení důkazů, míra důkazu

Soudní dokazování – jakožto nejdůležitější fáze a těžiště civilního procesu – je upraveno civilním soudním řádem tak, aby skutečnosti důležité pro rozhodnutí ve věci mohly být zjištěny jednoznačně a přesvědčivě.³

Stěžejní zásadou, která je uplatňována v civilním sporném procesu a je v souvislosti s důkazními břemeny neodmyslitelná, je zásada projednací. Spočívá v tom, že procesní strany nesou odpovědnost za náležité zajištění skutkového a důkazního materiálu.⁴ Uplatnění této zásady tedy výrazně ovlivňuje praktickou činnost všech subjektů zúčastněných na řízení (od jeho počátku až do konce). Tato zásada určuje míru předpokládané aktivity stran, které v řízení musejí iniciativně usilovat o prosazení svých práv, a soudu.⁵ Naproti ní stojí zásada vyšetřovací (vyhledávací), která je uplatňována zejména v řízeních nesporných (zde se neuplatňuje subjektivní důkazní břemeno ani břemeno tvrzení).⁶ V rámci této práce se zabývám spory o náhradu újmy v oblasti medicínského práva, pohybuji se tedy v oblasti civilních řízení sporných ovládaných zásadou projednací. ÚS judikoval, že: „*sporné občanské soudní řízení vychází ze zásady projednací, v souladu s níž je úspěch procesní strany podmíněn povinností tvrzení a na ni navazující povinností důkazní a jim odpovídajícími korelátů v podobě břemena tvrzení a břemena důkazního,*“⁷ z čehož vycházím.

Moderní civilistika je ovládána zásadou volného hodnocení důkazů. Tato zásada spočívá v tom, že zákonodárce ponechává na soudci, aby na základě svého uvážení provedl hodnocení důkazů a jednání stran, přičemž nestanoví, jakou důkazní sílu má jednotlivým důkazním prostředkům přiložit. Prostřednictvím procesu volného hodnocení důkazů má soudce dospět k určitému vnitřnímu přesvědčení, zda je určité skutkové tvrzení v dané věci prokázáno. Míra důkazu představuje podle Lavickéhoho obecné a abstraktní právní pravidlo.

³ MACUR: *Dělení důkazního břemena*..., s. 6.

⁴ STAVINHOVÁ, Jaruška. Zásada projednací. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. [online databáze]. Praha: C. H. Beck, 3. vydání, 2009 [cit. 1. 12. 2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

⁵ MACUR, Josef. *Civilní proces a zásada projednací*. Bulletin advokacie, 1997, č. 1, s. 13.

⁶ Srov. MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 1995, s. 56.

⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 1. 2003, sp. zn. IV. ÚS 264/01.

Toto pravidlo určuje, kdy je možno skutečnost považovat za prokázanou, tedy tzv. kdy je důkaz podán. V případě, kdy by se důkaz nezdařil (skutečnost by nebylo možno považovat za prokázanou), soud by měl rozhodnout nikoliv na základě zjištěného skutkového stavu, ale podle pravidel objektivního důkazního břemene. Základní pravidlo, podle kterého se stanoví míra důkazu, spočívá v předem stanoveném kritériu. Nemůže záležet na libovůli soudce v tom smyslu, aby jej určoval v závislosti na konkrétních okolnostech případu. Z tohoto pravidla lze ve výjimečných, odůvodněných případech připustit výjimky, a to: zvýšení míry důkazu a redukce míry důkazu. Lavický upozorňuje také na fakt, že stanovení míry důkazu má vliv na rozhodnutí, která spočívají na důkazním břemenu. Je tomu tak, protože obecně platí teze, že čím vyšší míra důkazu je v řízení vyžadována, tím je pravděpodobnější, že se ji nepodaří naplnit. Pak nastane stav non liquet („není jasno“), a proto bude soud muset rozhodovat dle pravidel důkazního břemena.⁸

Ústavní soud ve své judikatuře dokonce dovozuje, že nepřiměřený důkazní standard požadovaný pro prokázání skutečností, které strana tvrdí, může znamenat, že důkazní břemeno, které je kladeno na tuto stranu, je nepřiměřené. Tak dochází k porušení práva na rovnost podle článku 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).⁹ Uvedu-li k tomu praktický příklad, je rozdíl mezi těmito dvěma situacemi. (1) Pacient zažaloval poskytovatele zdravotních služeb z titulu náhrady nemajetkové újmy. Žalobce není schopen přesvědčivě prokázat své tvrzení, že žalovaný mu tvrzenou újmu způsobil, jelikož jednoduše nepředložil dostatek důkazů k prokázání svých tvrzení. Pak se důkazní břemeno nikterak nemění a neznamena to, že to, že leží na žalobci, je nepřiměřené, protože mu žalobce nemohl dostat. (2) Není-li ovšem ve stejném případě žalobce s to prokázat své tvrzení, vzhledem k tomu, že jediný možný způsob, jak by tak mohl učinit, je prostřednictvím zápisu v zdravotnické dokumentaci, ale ten chybí (vinou poskytovatele služeb), je požadavek, aby důkazní břemeno nesl i za těchto okolností žalobce, nepřiměřený. Proto v tomto případě je judikaturou dovozována možnost zatížit druhou stranu břemenem ohledně této skutečnosti. K tomu viz dále.

1.1.2 Břemeno tvrzení, břemeno důkazní

Aby skutečnosti důležité pro rozhodnutí ve věci mohly být jednoznačně zjištěny, je v řízeních, která jsou ovládána zásadou projednací, nutné, aby procesní strany tyto skutečnosti tvrdily. Strany tedy mají povinnost tvrdit, nesou břemeno tvrzení. Jedná se o procesní institut

⁸ LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017. s. 22.

⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13.

spočívající v odpovědnosti účastníka civilního řízení za to, že se soud dozví o právně významných skutečnostech, které jsou pro rozhodnutí potřebné. Úzce souvisí s povinností tvrzení účastníka, tj. povinností pravdivě a úplně vylíčit všechny potřebné skutečnosti týkající se projednávané věci. Nedozví-li se soud o některé z právně relevantních skutečností, půjdou následky tohoto jednání k tíži právě toho účastníka, jenž takovou skutečnost tvrdit měl. V konečné fázi může dojít k tomu, že v důsledku nedostatečného tvrzení účastník své břemeno neunesse a následně se toto v konečné fázi projeví jako prohra sporu samotného.¹⁰

S pojmem břemeno tvrzení je nerozlučně spjat institut důkazního břemene. Důkazním břemenem se podle judikatury Nejvyššího soudu rozumí procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že v rámci řízení nebyla prokázána jeho tvrzení, což následně vedlo k tomu, že o věci samé bylo rozhodnuto v jeho neprospěch.¹¹ „*Smyslem důkazního břemene je umožnit soudu rozhodnout o věci samé i v takových případech, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci, ať již pro nečinnost účastníka nebo vůbec (objektivně vzato) nemohla být prokázána. Závěr o tom, že účastník neunesl důkazní břemeno, lze učinit jen tehdy, jestliže zhodnocení důkazů, které byly za řízení provedeny, neumožňuje soudu přijmout závěr ani o pravdivosti tvrzení účastníka, ani o tom, že bylo nepravdivé.*“¹²

1.2 Ústavněprávní základ a význam důkazního břemene

Významu institutu důkazního břemene odpovídá i značný literární zájem.¹³ Také Ústavní soud si je vědom důležitosti tohoto institutu, mimo jiné vzhledem k faktu, že umožňuje soudu rozhodnout spor i v případě, kdy se skutkový stav nepodaří zcela a dostatečně objasnit.¹⁴ Důkazní břemeno je nástroj sloužící soudu k tomu, aby mohl spor rozhodnout v jakékoli situaci – nesmí nastat situace, kdy by soud odepřel rozhodnout spor; pokud by tak soud učinil, jednalo by se o případ odepření spravedlnosti (tzv. *denegatio iustitiae*). Takový postup by byl protiústavní.¹⁵ Na rozdíl od principu rovnosti účastníků řízení v řízení před soudem, kdy tento princip je na ústavněprávní úrovni upraven, otázka, kdo má v civilním soudním řízení nést důkazní břemeno, ústavněprávně řešena není. To ovšem neznamená, že by tento institut nebyl podřízen určitému právnímu rámci. Z článku 90 Ústavy

¹⁰ STAVINOHOVÁ, Jaruška. In: HENDRYCH: *Právní slovník...*

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2008, sp. zn. 29 Cdo 1650/2007.

¹² Tamtéž.

¹³ LAVICKÝ, Petr. Důkazní břemeno a dokazování výše nároku. In: *Dokazovanie v civilnom a trestnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2012. s. 24.

¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 7. 10. 1996, sp. zn. IV. ÚS 167/96.

¹⁵ Tamtéž.

a z článku 36 odst. 1 Listiny vyplývají principy nestranného a spravedlivého procesu, které představují jakési mantinely.¹⁶ K této otázce se vyjádřil též Evropský soud pro lidská práva, když uvedl, že Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, vyhlášená pod č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Úmluva“) - konkrétně její článek 6 odst. 1 - nezakotvuje žádná pravidla přípustnosti a důkazní hodnoty důkazů ani důkazní břemena, a proto tyto otázky podléhají vnitrostátní úpravě.¹⁷ Z výše uvedeného nám tedy vyplývá, že jak Úmluva, tak Listina, jakožto ústavněprávní prameny práva, zaručují právo na spravedlivý proces, avšak neupravují explicitně a samostatně problematiku dokazování, ač se jedná o velmi podstatnou část řízení. Nelze z toho ovšem dovodit závěr, že by tím pádem dokazování nebylo na této úrovni upraveno a bylo by zcela výlučně záležitostí zákona – principy jako jsou rovnost zbraní a s tím související princip kontradiktornosti ovládají celé řízení, je nezbytně nutné vztáhnout je též na dokazování jako takové. Výkladem je proto nutno dovodit, že právo na spravedlivý proces, obsaženo na ústavněprávní úrovni, v sobě obsahuje zásadu rovnosti zbraní v civilním řízení. Ta v sobě zahrnuje taktéž rovnost břemen, která jsou v rámci řízení na účastníky kladena.¹⁸

1.3 Vnitřní členění důkazního břemene

Odborná literatura je za jedno v tom, že pojem břemeno důkazní není pojmem s jednotným významem, je nutné jej vnitřně členit na objektivní břemeno důkazní a subjektivní břemeno důkazní.¹⁹ Shoda panuje obecně v tom, že výraz důkazní břemeno je poněkud nešťastný. Obsahuje v sobě totiž rozdílné samostatné formy, ve kterých se důkazní břemeno vyskytuje, a to: „*normy upravující důkazní břemeno, objektivní důkazní břemeno a subjektivní důkazní břemeno (břemeno vedení důkazu)*.“²⁰ Důkazním břemenem v pravém slova smyslu je pak podle Lavického pouze subjektivní důkazní břemeno.²¹

1.3.1 Subjektivní důkazní břemeno

Subjektivní důkazní břemeno bývá označováno též jako formální důkazní břemeno či jako břemeno vedení důkazu (toto označení se dle Lavického jeví být označením

¹⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2016, sp. zn. II. ÚS 3312/16.

¹⁷ Rozsudek ESLP ze dne 27. 4. 2000, Tiemann proti Francii a Německu, č. 47457/99 a 47458/99.

¹⁸ Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2016, sp. zn. II. ÚS 3312/16.

¹⁹ VALUŠ, Antonín. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem při poskytování zdravotní péče*. Praha: Leges, 2014. s. 130.

²⁰ LAVICKÝ, Petr. In: *Dokazovanie...*, s. 24.

²¹ Tamtéž.

nejvhodnějším). Plyne z něj, která procesní strana má prokazovat určité skutečnosti, aby dosáhla úspěchu ve sporu, čili která procesní strana musí ohledně konkrétních skutečností aktivně jednat.²² Určuje tedy, která strana má prokazovat určitý znak skutkové podstaty právní normy – to znamená, kdo má navrhnout důkaz k jeho prokázání.²³ Je vhodné si v této souvislosti uvědomit, že subjektivní důkazní břemeno se uplatňuje pouze ve sporech, které jsou ovládány zásadou projednací. Tradiční procesualistika tradičně chápe pojem procesní břemeno jako zatížení procesní strany nepříznivými následky za situace, kdy strana nevyužije možnost jednat určitým způsobem (nikoliv povinnost jednat určitým způsobem). Jestliže strana nepodá důkaz skutečnosti, neprokáže určitý znak skutkové podstaty právní normy, ohledně níž je zatížena důkazním břemenem, a nevyvine dostatečnou procesní aktivitu, ve sporu prohraje.²⁴

Subjektivní důkazní břemeno lze dále vnitřně členit na abstraktní a konkrétní. Hlavní rozdíl mezi těmito dvěma kategoriemi spočívá v tom, že zatímco abstraktní subjektivní důkazní břemeno je po celou dobu řízení statické, konkrétní subjektivní důkazní břemeno se v průběhu řízení mění v závislosti na stavu dokazování v rámci konkrétního řízení – je tedy flexibilní, dynamické. Zatímco abstraktní subjektivní důkazní břemeno tíží konkrétní procesní stranu ohledně skutečností, které vyplývají z právní normy, na jejímž základě strana uplatňuje svůj nárok v řízení před soudem, konkrétní subjektivní důkazní břemeno představuje jakýsi dynamický prvek, který průběžně přechází z jedné strany na druhou. Přechází mezi účastníky v návaznosti na to, jak která strana v určitou chvíli unáší, či naopak neunáší své abstraktní subjektivní důkazní břemeno. Z této koncepce je patrné, odkud se vzalo označení „břemeno vedení důkazu“. Je důležité uvědomit si, že může nastat také situace, kdy dojde k zatížení konkrétním subjektivním důkazním břemenem strany, která v daném případě (ohledně prokazované skutečnosti) abstraktní subjektivní důkazní břemeno nenese.²⁵ Pojem konkrétního důkazního břemena podrobně ve své práci rozebírá Macur, který vychází z teze, že jev, který je tímto pojmem označován, je nejvíce vhodné vystihnout za pomoci pojmů důkaz a protidůkaz²⁶. Konkrétní subjektivní důkazní břemeno není ani tak břemenem v pravém slova smyslu, jako spíše jakýmsi důsledkem střídání důkazu a protidůkazu.²⁷ Tyto pojmy jsou v rámci teorie civilního procesu užívány hojně a mají již svůj ustálený význam. Důkaz náleží straně zatížené důkazním břemenem. Je-li důkaz podán, může jej následně

²² LAVICKÝ, Petr. In: *Dokazovanie...*, s. 26.

²³ LAVICKÝ: *Důkazní břemeno v civilním...*, s. 51.

²⁴ LAVICKÝ, Petr. In: *Dokazovanie...*, s. 26.

²⁵ VALUŠ: *Civilní spory mezi lékařem...*, s. 130.

²⁶ MACUR: *Dělení důkazního břemena...*, s. 10.

²⁷ VALUŠ: *Civilní spory mezi lékařem...*, s. 131.

procesní strana, která tomuto odporuje (strana nezatížená důkazním břemenem), zpochybnit tzv. protidůkazem. Protidůkaz tedy splní svou funkci, jestliže jeho uplatnění povede k zpochybnění pravdivosti tvrzení žalobce o skutečnostech, na kterých žalobce zakládá svůj nárok či právo.²⁸

1.3.2 Objektivní důkazní břemeno a stav non liquet

Objektivní důkazní břemeno stanoví, jakým způsobem má soudce rozhodnout v případě, kdy nemá k dispozici žádné, nebo má k dispozici nedostatečné skutkové přednesy.²⁹ V řízení může nastat stav, kdy i po provedeném dokazování a hodnocení důkazů zůstanou skutečnosti, s nimiž hmotné právo spojuje konkrétní právní následky, neobjasněné. Takový stav se odborně nazývá non liquet. Jde o situaci, kdy došlo k využití všech dostupných prostředků, jimiž je možné zjistit skutkový stav, další zjišťování skutkového stavu již není možné, a soudce na tomto základě stále nenabyl vnitřního přesvědčení o pravdivosti či nepravdivosti zkoumaného skutkového přednesu.³⁰ I v takové situaci musí soudce rozhodnout. V římském právu bylo možné, že soudce, který měl ve sporu o skutkové otázce zásadní pochybnosti, učinil prohlášení a z řízení odstoupil. V dnešní době je samozřejmě takový přístup nemyslitelný. Úmluva přiznává nejen právo na projednání věci, ale taktéž právo na rozhodnutí ve věci.³¹ Proto v případě, kdy není žalobcův skutkový přednes prokázán, respektive soudce není o jeho pravdivosti přesvědčen, nezbyvá než žalobu zamítnout, což ne vždy vede ke spravedlivému rozhodnutí.³² Takovým způsobem postupuje ustálená česká rozhodovací praxe, která reflektuje závěry české doktríny civilního procesního práva. Jestliže výsledky hodnocení důkazů vytváří podmínky jen pro úsudek, že je možné, že dokazovaná skutečnost se stala, stejně jako je možné, že se nestala, není možné učinit závěr, že tato skutečnost je pravdivá.

Například pacient podstoupil operaci oka za účelem lepšího vidění. Avšak tato operace nevedla k napravení zraku, nýbrž k zhoršení. Pacient zažaluje poskytovatele zdravotní služby z titulu náhrady újmy (spočívající ve zhoršení zraku), protože jeho postup podle něj nebyl lege artis. Žalovaný tvrdí, že postupoval lege artis, ale že žalobce zanedbal pooperační péči, o jejímž postupu byl řádně poučen. Soud dospěje k závěru, že je stejně možné, že poskytovatel zdravotní služby způsobil pacientovi (žalobci) újmu, jako je možné to, že

²⁸ MACUR: *Dělení důkazního břemena v civilním...*, s. 10.

²⁹ LAVICKÝ, Petr. In: *Dokazovanie...*, s. 28.

³⁰ LAVICKÝ: *Důkazní břemeno v civilním...*, s. 37.

³¹ Tamtéž, s. 40.

³² Nález Ústavního soudu ze dne 20. 12. 2016, sp. zn. III. ÚS 3067/13.

nezpůsobil a pacient si ji způsobil sám následnou nesprávnou péčí. Soudce si není jist, zda prokazovaná újma vznikla žalobci v příčinné souvislosti s non lege artis jednáním lékaře, či v souvislosti s jinými faktory. Pak „soud musí rozhodnout v neprospěch toho účastníka, v jehož zájmu bylo podle hmotného práva prokázat tvrzenou skutečnost“.³³ Taková skutková nejistota se z povahy věci promítne do oblasti právního posouzení, protože se nejistým stává samozřejmě též to, zda mohou být vyvozeny právní následky, které by nastaly, kdyby byla skutková podstata právní normy naplněna. Avšak situace non liquet jako taková se týká pouze skutkového stavu. Stav non liquet se nemůže týkat právního posouzení, ohledně právních otázek platí zásada iura novit curia (soud zná právo). Z uvedeného vyplývá, že při uplatňování pravidel důkazního břemene je nutné přesně rozlišovat otázky skutkové a právní.³⁴

1.4 Pravidla pro rozložení důkazního břemene. Teoretické koncepce.

Pokud nastane v řízení výše popsaný stav non liquet, následuje rozhodování na základě pravidel dělení důkazního břemene. Otázka, jakým způsobem je důkazní břemeno mezi účastníky rozděleno, je stěžejní.

Na začátku dvacátého století panovala ve sféře dělení důkazního břemene nejednotnost názorů. Existovala řada teoretických koncepcí. Mezi ně patří například teorie: negativní, trvání, presumpční, zvláštních skutečností, vnitřních a vnějších skutečností, speciální, kauzální, minimální, popírání, námitková, větné skladby, účelová, dělení důkazního břemene.³⁵

1.4.1 Rosenbergova teorie analýzy norem

Při řešení způsobu rozložení důkazního břemene vyvstává otázka, zda má tento problém řešit soudce ad hoc, pro každé jednotlivé řízení na základě spravedlnostních hledisek. Toto soudcovské uvážení (mající základy v historii, zejména v římském právu) však v praxi vedlo k velkému prostoru pro soudcovskou úvahu, čili k značné nejistotě procesních stran. V tomto směru mnohé změnila Rosenbergova teorie, od jejíhož zakotvení panuje v rámci teorie civilního procesu obecně uznávaný závěr, že důkazní břemeno nemůže být mezi strany děleno na základě ad hoc volné úvahy soudce. Takové pojetí by se vymykalo principu rovnosti a zásadě předvídatelnosti. Způsob rozdělení důkazního břemene musí být normativně upraven za pomoci abstraktních pravidel, aby byl předvídatelný.³⁶

³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 30 Cdo 5750/2015.

³⁴ LAVICKÝ: *Důkazní břemeno v civilním...*, s. 38–39.

³⁵ Srov. MACUR: *Dělení důkazního břemena...*, s. 30–58.

³⁶ LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním...*, s. 130–131.

Nejednotnost teorií vyvolávala u právní praxe snahu o jakési ucelení a vytvoření jednotné teorie, která by byla obecně uplatnitelná. Významným badatelem v oblasti problematiky důkazního břemene, včetně dělení důkazního břemene, je L. Rosenberg, který vypracoval tzv. teorii analýzy norem. Tato teorie se začala uplatňovat již v první čtvrtině dvacátého století, přičemž ostatní teorie byly soudní praxí a právní vědou upozaděny. Tuto teorii lze chápat do jisté míry jako vyústění, dovršení dlouhodobějšího vývoje, jelikož v ní můžeme rozeznat aspekty pocházející z jiných teorií.³⁷ Je nutné připomenout si, že způsob překlenutí stavu non liquet je jedna otázka, zatímco dělení důkazního břemene je otázka druhá. Zmíněná Rosenbergova teorie se uplatní v rámci otázky druhé. V rámci otázky první nelze jednoduše dospět k názoru, že hmotněprávní normu nepoužijeme. Nastane-li stav non liquet, je nejasný jak stav skutkový, tak otázka, zda jsou vůbec naplněny předpoklady skutkové podstaty právní normy, logicky tedy také to, zda nastaly následky, které má tato právní norma způsobit vyvolat.³⁸

„Na výslovnou regulaci základního pravidla zákonodárce někdy rezignoval proto, že jeho vyjádření považoval za obtížné, a jeho formulaci raději přenechal vědě a praxi, nebo naopak proto, že je považoval za natolik samozřejmé, že ani nemusí být vyjádřeno v zákoně, v němž postačí pouze formulovat výjimky z tohoto pravidla.“³⁹ Pro formulování základního pravidla dělení důkazního břemene mezi procesní strany je v současné době v oblasti právní vědy a praxe převážně uznávanou právě tato normová teorie, je jí přiznáván základní význam.⁴⁰

Tato teorie je uznávána jak českou teorií (a to nejen předními teoretiky civilního práva procesního, Macurem a Lavickým), tak českou judikaturou, která je v této oblasti ustálená. Jako příklad lze uvést právní větu z nálezu Ústavního soudu, ze které lze usuzovat na ustálenost Rosenbergovy teorie v soudní praxi, kde Ústavní soud konstatoval konkrétně toto: *„zásada projednací vymezuje v občanském soudním řízení důkazní břemeno jako procesní odpovědnost za výsledek řízení, které stíhá toho z účastníků, v jehož zájmu je, aby soud uznal tvrzenou skutečnost za prokázanou.“⁴¹ Nejvyšší soud uznává normovou teorii. V rozsudku ze dne 26. 2. 2013 ji dává do souvislosti s právní úpravou obsaženou v zákoně č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád (dále jen „OSŘ“), odkazuje na Macura a shrnuje následující: *„Dovolací soud při řešení otázky důkazního břemene ve vztahu k vymezené otázce zásadního**

³⁷ MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena...*, s. 65.

³⁸ LAVICKÝ: *Důkazní břemeno v civilním...*, s. 143.

³⁹ LAVICKÝ, Petr. *Flexibilní důkazní břemeno? Právní rozhledy* [online databáze], 2016, č. 22 [cit. 30. 12. 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

⁴⁰ LAVICKÝ: *Důkazní břemeno v civilním...*, s. 143.

⁴¹ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2015, sp. zn. II. ÚS 385/15.

právního významu vychází z tzv. *Rosenbergovy teorie dělení důkazního břemene*, označované jako *teorie analýzy norem*, která je i současnou *civilistickou doktrínou* považována za *primární a odpovídající procesním pravidlům obsaženým v účinném OSŘ*.⁴² Dále například Vrchní soud v Praze uvedl ve své judikatuře, že „*primárně nese důkazní břemeno ten, kdo určitou skutečnost tvrdí, nevyplývá-li ze zákona něco jiného*.”⁴³ Taková konstatování najdeme v judikatuře vícekrát a nejsou podle Lavického šťastná. Lavický ve své publikaci poukazuje na problém (a odkazuje v této souvislosti na Pulkrábkovu publikaci), který by se vyskytl za použití tohoto pravidla v případě, že by k jednomu znaku skutkové podstaty něco tvrdily obě strany – pak by takové pravidlo bylo nepoužitelné. Platí tedy, že ten, koho důkazní břemeno tíží, musí rozhodné skutečnosti, které odpovídají skutkovým znakům právní normy, jež je pro něj příznivá, tvrdit.⁴⁴

Jak již bylo nastíněno, *teorie analýzy norem* posuzuje důkazní břemeno z hlediska právních norem, nikoliv z hlediska skutečností. Předmětem dokazování jsou skutečnosti, pohybuje-li se v oblasti dělení důkazního břemene, posuzujeme je jako předpoklady určitých právních účinků. Jedná se o zkoumání vzájemných vztahů mezi normami a jejich diferenciaci do různých kategorií, na základě čehož následně dochází k úsudku ohledně skutečností a samotného důkazního břemene.⁴⁵ Teorie je založena na rozboru struktury právních předpisů. Rosenbergovo základní pravidlo zní následovně: „*Strana, jejíž procesní návrh by nemohl mít úspěch bez použití určité právní normy, nese břemeno tvrzení a důkazní břemeno ohledně toho, že všechny znaky skutkové podstaty této normy jsou naplněny*.”⁴⁶ Zjednodušeně řečeno lze uvést, že každá procesní strana musí směřovat k naplnění znaků té normy, které se dovolává. Příznivou právní normou se má na mysli norma, jejíž následky jsou straně ku prospěchu.⁴⁷

Při určování toho, které normy jsou ku prospěchu žalobci a které žalovanému, vychází Rosenberg ze vzájemného vztahu tzv. *základní normy* a *protinormy*. Představme si modelovou situaci. Pacient podstoupil operaci oka u poskytovatele zdravotních služeb, v důsledku níž místo zlepšení zraku došlo u pacienta k oslepnutí. Poskytovatelem byla porušena smluvní povinnost (smlouva o péči o zdraví), ale i zákon sám (povinnost poskytnout péči na náležité odborné úrovni). Pacient zažaluje poskytovatele na základě § 2913 OZ, tato norma bude představovat *základní normu* tvořící základ pro právní nárok náhrady újmy

⁴² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2013, sp. zn. 22 Cdo 3108/2010.

⁴³ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 11. 2021, sp. zn. 6 Cmo 120/2019-162.

⁴⁴ LAVICKÝ: *Důkazní břemeno v civilním...*, s. 145.

⁴⁵ MACUR: *Dělení důkazního břemena...*, s. 66.

⁴⁶ Převzato z LAVICKÝ: *Důkazní břemeno v civilním ...*, s. 144.

⁴⁷ LAVICKÝ: *Důkazní břemeno v civilním...*, s. 144.

z porušení povinnosti ze smlouvy. Pak je žalobce zatížen důkazním břemenem ohledně těchto skutečností právo zakládajících: (1) porušení smluvní povinnosti poskytovatelem, (2) existence újmy, (3) příčinná souvislost mezi (1) a (2). Žalobce, který prokáže skutečnosti, se kterými norma objektivního práva spojuje vznik subjektivního práva⁴⁸, prokáže vznik tohoto práva, čili práva na náhradu újmy. Žalovaný bude reagovat např. tak, že popře konkrétní skutková tvrzení žalobce. Dále může uplatnit námitku, pak je zatížen důkazním břemenem ohledně skutkových předpokladů právní normy upravující námitku, tzv. protinormy. Protinorma působí proti normě základní, jak napovídá terminologie, a může působit různými způsoby. První možností je, že bude působit jako norma právu zabraňující (překážející), která povede k tomu, že právní následky, které by plynuly ze základní právní normy, vůbec nenastanou. V modelovém příkladě bude protinormu představovat např. § 2193 odst. 2 OZ (Povinnosti k náhradě se škůdce zproští, prokáže-li, že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli). Druhou možností je, že bude působit jako norma způsobující zánik práva – nastává situace, kdy základní norma vyvolá právní účinky. Účinky nastanou, avšak na základě protinormy se tyto účinky ruší (ex tunc nebo ex nunc). Takovou protinormu by mohl představovat § 1908 OZ (žalovaný již splnil). Poslední možností je působení protinormy způsobem, který vyvolává zánik uplatnitelnosti práva. Typickým příkladem je norma upravující promlčení (§ 609 an. OZ), kdy subjektivní právo jako takové sice nezaniká, avšak jeho uplatnění nebude (unese-li strana důkazní břemeno ohledně všech skutečností, na nichž je promlčení založeno) úspěšné.⁴⁹

1.4.2 Koncepce o tzv. principech dělení důkazního břemene

Některé prvky, které jsou vlastní účelové teorii, se zrcadlí též v koncepci věcných (obsahových) principů. Obě tyto teorie vychází z teze, že striktní regulace důkazního břemene není možná a že je nutno brát zvláštní zřetel na konkrétní průběh jednotlivého civilního soudního řízení. Je odmítána myšlenka, že by se zásady uplatnění důkazního břemene nemohly v průběhu procesu měnit – je zdůrazňována pružnost, účelnost a variabilita pravidel dělení důkazního břemene. Účelová teorie zdůraznila smysl a význam soudcovského volného uvážení při určování dělení důkazního břemene a odmítla regulaci určování právním předpisem. Vypracovala pravidla, jimiž by se měl soudce při provádění předmětného volného uvážení řídit. Podle Macura právě množství, složitost a nepřehlednost těchto pravidel, která

⁴⁸ LAVICKÝ, Petr. In: *Dokazovanie...*, s. 29.

⁴⁹ Tamtéž, s. 30.

byla pro účely účelové teorie vypracována, převýšily nedostatky, které zastánci účelové teorie jiným teoriím vytýkali. Podle této teorie platí, že postupujeme-li podle soudcovského uvážení, stávají se abstraktní pravidla o dělení důkazního břemene nadbytečnými.⁵⁰

Někteří autoři v současné době rozvíjí koncepci o tzv. principech dělení důkazního břemene, která kritizuje teorii analýzy norem. Zastánci této metody mají za to, že existují případy, kdy teorie analýzy norem neposkytuje odpověď na některé konkrétní otázky v oblasti dělení důkazního břemene. Tyto nedostatky mají snahu napravit právě prostřednictvím formulování (stále se rozrůstajícího) množství obsahových principů. Těmto formulovaným principům je přiznán charakter právních pravidel nezakotvených v právních předpisech. Principy mají původ v judikatuře, taková pravidla jsou tedy výsledkem soudcovské tvorby práva.⁵¹ Díky tomu, že existují konkrétní formulovaná obecně závazná pravidla, je zabráněno libovůli. Také tomu, že by soudy rozhodovaly nejednotně, že by nebyl zachován princip legitimního očekávání v rozhodování a princip právní jistoty.

Někteří autoři zastávají názor, že normovou teorii je třeba v některých případech podstatně zdokonalit a doplnit právě touto modernější naukou o principech. Existuje tedy i pojetí preferující jakési propojení těchto dvou koncepcí. Zastánci tohoto pojetí mají za to, že požadavek na zachování právní jistoty je respektován, zároveň je však odstraněna přílišná strohost a nedynamičnost pravidel dělení důkazního břemene. Jsou tak zachovány požadavky a základní principy, na nichž je v právním státu nutno trvat, přičemž je brán zřetel též na různorodé potřeby, které vyplývají z praktického života.⁵²

Wahrendorf se zaměřuje na oblast problematiky důkazního břemene v pracovněprávních věcech (zejména na otázky náhrady škody), v rámci svého zkoumání rozlišuje různé principy. Mezi nimi například princip ochrany, pravděpodobnosti, garanční, solidarity, důvěry a také princip trestu. Tzv. princip penální (princip trestu) má být podle něj uplatňován v případech zmaření důkazu procesní stranou.⁵³ Princip penální se do značné míry zrcadlí i mimo oblast pracovněprávních sporů – například v oblasti medicínských sporů v situaci, kdy dojde k zmaření důkazu procesní stranou (například konkrétně tím, že je úmyslně zatajena zdravotnická dokumentace, která má sloužit jako důkazní prostředek; k tomu viz dále).

Závěrem je k této teorii nutno shrnout, že se samotným uplatňováním obsahových principů si nelze v oblasti dělení důkazního břemene vystačit. A jaký je vztah principů

⁵⁰ MACUR: *Dělení důkazního břemena...*, s. 58–65.

⁵¹ Tamtéž, s. 77.

⁵² Tamtéž, s. 76.

⁵³ Tamtéž, s. 77.

k zákonné úpravě dělení důkazního břemene? Odpověď na tuto otázku autoři této teorie neposkytují. Podle Macura se principy v praxi uplatňují spíše jako pomůcky při vykládání zákonných norem, které se vztahují k pravidlům dělení důkazního břemene. Děje se tak zejména tehdy, existuje-li mezera v zákoně, či je-li výklad nejasný nebo neurčitý. Aby bylo možné principy uplatnit, je nezbytná existence abstraktních zákonných pravidel, o které je nutno se opřít v první řadě.⁵⁴

1.4.3 Soudcovské dotváření pravidel rozložení důkazního břemene. Nástin obrácení důkazního břemene.

Čistá koncepce věcných principů, taková, která nepřipouští kombinaci s jinou teorií dělení důkazního břemene, není příliš uznávána. A to dokonce ani u autorů, kteří připouští možnost subsidiárního užití obsahových principů a užitečnost jejich využívání neodmítají. Pojetí, které kombinuje normovou teorii dělení důkazního břemene spolu s použitím některých obsahových principů, je v praxi mnohem více rozšířené. Typickým institutem, který do této koncepce spadá, je tzv. obrácení důkazního břemene „extra legem“.⁵⁵ „Rozdělení důkazního břemene (chápáno ve smyslu důkazní břemeno jako celek) je statické, to však neznamená, že břemeno nemůže být v průběhu procesu obráceno či přeneseno na druhou procesní stranu.“⁵⁶ V těchto případech se uplatňuje ve svém základu normová teorie, ale jelikož smysl a účel v těchto případech vyžaduje modifikaci, použijí se jako doplňující konstrukce principy. Tyto principy samy o sobě nevyplývají ze zákona, nemají v něm svůj původ, ale nejsou se zákonnou úpravou ani v rozporu. Do jisté míry ji mění. Jedná se totiž o modifikaci obecného rozložení důkazního břemene v odůvodněných případech. Praktické uplatnění obrácení důkazního břemene extra legem je problematika, kterou se zabývám dále. Na úvod bych nastínila, že tento postup se uplatňuje zejména v případech zmaření důkazu a hrubého porušení povinností.

Obecně platí, že obrácení důkazního břemene se může stát pouze na základě explicitní procesněprávní normy. Takovou normou je typicky ustanovení § 4 odst. 1 ZOK, které zní: „Dává-li tento zákon společníkovi obchodní korporace možnost domáhat se za ni nebo proti ní nějakého práva, nese povinná osoba důkazní břemeno o tom, že se protiprávního jednání nedopustila, ledaže soud rozhodne, že to po ní nelze spravedlivě požadovat.“ Taková norma poskytuje soudu výslovné zmocnění, aby rozhodl o obrácení důkazního břemene, jestliže k takovému závěru na základě své úvahy dospěje. Pohybujeme-li se v oblasti práva

⁵⁴ MACUR: *Dělení důkazního břemena...*, s. 78.

⁵⁵ Tamtéž, s. 79.

⁵⁶ VALUŠ: *Civilní spory mezi lékařem...*, s. 133.

medicínského, žádnou výslovnou procesní normu, na základě které by bylo soudu poskytnuto zmocnění, aby přistoupil k obrácení důkazního břemene, v českém právním řádu nenalezneme.⁵⁷ Judikatura ovšem dovozuje určité situace a podmínky, za nichž je takový postup možný.⁵⁸ Činí tak bez ohledu na to, že neexistuje výslovné zákonné zmocnění, které by toto umožňovalo. Judikatura je ustálená v tom, že lze v odůvodněných případech obecná pravidla o rozložení důkazního břemene proměnit.⁵⁹

⁵⁷ VALUŠ: *Civilní spory mezi lékařem...*, s. 133–134.

⁵⁸ Viz dále.

⁵⁹ K tomu Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2016, sp. zn. 30 Cdo 1144/2014; Nález Ústavního soudu ze dne 7. října 1996, sp. zn. IV. ÚS 167/96; navazuje a shodně vyvozuje též: usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2016, sp. zn. 30 Cdo 1144/2014.

2 Obrácení důkazního břemene v medicínských sporech

2.1 Typové vymezení medicínských sporů

Předmětem této práce jsou především spory vzniklé z poskytování zdravotní péče. Považuji za stěžejní vymezit, o jakých konkrétních případech z oblasti medicínského práva bude pojednáváno. Proto bych ráda popsala několik skutkových stavů, které se v posledních pár letech objevily v judikatuře Ústavního soudu a Nejvyššího soudu.

V roce 2022 řešil Ústavní soud případ, ve kterém pacient jakožto stěžovatel požadoval po kožním lékaři, vedlejším účastníkovi, náhradu újmy. Pacient navštívil žalovaného kožního lékaře, protože se mu na čele vytvořil podezřelý útvar. Lékař mu diagnostikoval nezhoubný útvar, keratom. Později se však ukázalo, že šlo o nádor - maligní melanom. Vystala otázka, zda si toto onemocnění vyžádalo léčbu o to rozsáhlejší a invazivnější, oč nebylo diagnostikováno dříve. Existovala možnost, že kdyby byla skutečná diagnóza stanovena správně hned při prvním vyšetření, mohla by vést k časnějšímu odhalení nemoci. To by znamenalo, že by si nemoc vyžádala méně náročnou a pravděpodobně i úspěšnější léčbu. Po prvním vyšetření nebylo provedeno histopatologické vyšetření původního útvaru. Dokazování v tomto sporu mělo objasnit otázku, zda kožní lékař postupoval *non lege artis*, když neodeslal vzorek ošetřeného kožního útvaru pacienta k histopatologickému vyšetření. Ve sporu dospěl Ústavní soud k závěru, že nebylo možné posoudit, zda lékař postupoval, či nepostupoval *lege artis*. A to zejména proto, že zdravotnická dokumentace, která sloužila jako důkazní prostředek, byla vedena nedostatečným způsobem. Neobsahovala totiž dostatečné množství informací a informace v ní obsažené nebyly vedeny dostatečně kvalitním způsobem.⁶⁰

Další případ z oblasti zdravotnického práva, kdy byla zdravotnická dokumentace vedena zcela nedostatečně, řešil Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 3937/18 z roku 2020. Neúplné vedení zdravotnické dokumentace se následně podepsalo v procesní rovině, a proto je to pro účely této práce případ relevantní. Co se týká skutkového stavu, šlo o to, že bývalá pacientka Nemocnice s poliklinikou v Karviné - Ráj se domáhala odškodnění krutých bolestí, které utrpěla v době své hospitalizace na chirurgickém oddělení uvedené nemocnice. Pacientka tvrdila, že tyto bolesti jsou v příčinné souvislosti s postupem zdravotnického personálu nemocnice. Poukazovala na to, že lékaři ji měli opakovaně vyšetřit, když si na stupňující bolest stěžovala, a výsledky vyšetření řádně zaznamenat do zdravotnické

⁶⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. I. ÚS 1785/21.

dokumentace. Personál chirurgického oddělení na pacientčiny stížnosti reagoval tak, že pacientce aplikoval analgetika a celou situaci bagatelizoval. Postupoval tak dokonce navzdory tomu, že se zvyšovaly hodnoty laboratorních ukazatelů zánětu. Ve sporu bylo nutno vyřešit otázku, zda měla být pacientka operována dříve, a pokud ano, tak o kolik hodin dříve. Po provedení dokazování a posouzení všeho, co z něj vyplynulo, dospěl znalecký ústav a později též soud v rámci svého znaleckého posudku k závěru, že zdravotní dokumentace byla vedena nedostatečně. Znalecký posudek, podle kterého rozhodovaly soudy nižších instancí, totiž konstatoval, že na základě předmětné zdravotnické dokumentace není možné ex post přesně a jednoznačně stanovit zdravotní stav pacientky v rozhodných okamžicích. V důsledku absence velkého množství údajů o zdravotním stavu pacientky v průběhu jejího pobytu v nemocnici nebylo tedy možné objasnit kladenou otázku, zda se k operaci mělo přistoupit dříve. Znalecký posudek navíc konstatoval také to, že v informacích, které byly v dokumentaci obsaženy, byly nesrovnalosti a jednotlivé informace si místy odporovaly.⁶¹

Další případ, ve kterém byla zdravotnická dokumentace neúplná, řešil Nejvyšší soud ve svém rozsudku sp. zn. 30 Cdo 3631/2011. V tomto případě se žalobkyně u soudu domáhala žalobou na ochranu osobnosti zaplacení určité částky po nemocnici, ve které porodila dítě. Měla problémové těhotenství. Tři dny po stanoveném termínu porodu se dostavila do nemocnice, byla poslána domů s tím, že se má dostavit na kontrolu. Po kontrole byla zase poslána domů a bylo jí řečeno, ať přijde, až se porod rozběhne. Žalobkyně se dostavila, protože jí začaly bolesti. Byla v nemocnici hospitalizována. Sestry na oddělení jí měřily ozvy plodu, po nějaké době a po pár měřeních zjistily, že přístroj, kterým měření provádí, není v pořádku. Jiný přístroj poté ukázal, že ozvy plodu nejsou v normě. Následně byla žalobkyně odvezena na sál a císařským řezem přišla na svět její dcera. Té byla ve dvou měsících diagnostikována mikrocefalie. Žalobkyně měla za to, že zdravotní stav její dcery zapříčinilo pochybení personálu nemocnice, protože v rozhodném čase bylo monitorování ozvů plodu nekvalitní, a proto první známky zaškrcování nebyly rozpoznány. Z tohoto důvodu zdravotnický personál neuskutečnil potřebné kroky, aby hrozící hypoxii zamezil. V tomto případě žalobkyně disponovala důkazním prostředkem, tj. zdravotní dokumentací, kterým měla prokázat tato svá tvrzení, avšak tato dokumentace byla neúplná a nesprávná (některé údaje potřebné pro zjištění skutkového stavu v rozhodné době chyběly, respektive vybledly;

⁶¹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2020, sp. zn. I. ÚS 3937/18.

dále v ní byly prováděny změny, aniž by byl dodržen zákonný postup při provádění takových změn v dokumentaci).⁶²

Uvedla jsem příklady z judikatury, kdy nebyla zdravotnická dokumentace vedena dostatečně, ať už z hlediska své kvality či kvantity. Dále bych přistoupila k příkladu, ve kterém zdravotnická dokumentace nebyla k dispozici vůbec. Průlomovým judikátem je v této konkrétní oblasti nález Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 14/17 z roku 2018. K Okresnímu soudu v Blansku byla podána žaloba na náhradu újmy, spočívající v jednorázovém odškodnění bolesti a snížení společenského uplatnění. Nárok posléze u Ústavního soudu uplatňoval poškozený novorozenec jako stěžovatel, kterému vznikla újma, prostřednictvím své matky, vůči dvěma subjektům: zdravotnické záchranné službě a vůči nemocnici Boskovice. Matka novorozence kontaktovala dispečink Zdravotnické záchranné služby Jihomoravského kraje a sdělila, že je ve třicátém týdnu těhotenství a začala silně krvácet. Lékařka, která dorazila ve vozidle rychlé lékařské pomoci, stav matky diagnostikovala jako patologii placenty a rozhodla o převozu matky do Nemocnice v Boskovicích. Dispečink zdravotnické záchranné služby kontaktoval gynekologicko-porodnické oddělení nemocnice Boskovice ohledně stavu matky. Záchraná služba předala matku personálu nemocnice. Poté sestra příslušného oddělení nemocnice Boskovice žádala dispečink zdravotnické záchranné služby o převoz matky do Fakultní nemocnice Brno. Žádost odůvodnila tím, že jediný dostupný lékař v nemocnici Boskovice právě operuje. Sestra provedla kardiokografické vyšetření. Záznam o tomto vyšetření, tzv. záznam o KTG, se následně ztratil. Dále byl zahájen převoz matky na oddělení gynekologicko-porodnické kliniky Fakultní nemocnice Brno. Po převozu se urgentním porodem císařským řezem narodil ženě syn. Byl těžce hypoxický, jeho skóre podle Apgarovy stupnice činilo v první minutě života jeden bod z deseti možných, přítomná srdeční akce byla velmi pomalá, novorozenec byl bez dechu a svalového napětí, nereagoval na podráždění. Došlo k poškození zdraví dítěte. Vystala otázka, zda je dána příčinná souvislost mezi protiprávním jednáním nemocnice a vznikem újmy na zdraví dítěte. Bylo třeba určit faktory, jež vedly k poškození zdraví dítěte a jejich vzájemný poměr. Dále bylo nutno zjistit, zda takovým faktorem mohlo být jednání některé z žalovaných (pro účely této práce je podstatné jednání nemocnice Boskovice). Také to, zda na poškození zdraví dítěte měla vliv délka trvání hypoxie. Prostřednictvím znaleckého posudku bylo zjištěno, že hypoxie byla rozhodujícím faktorem. Stěžovatel u Ústavního soudu zdůrazňoval, že po celou dobu, kterou strávila jeho matka v nemocnici Boskovice, nebyla

⁶² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 30 Cdo 3631/2011.

řádně vyšetřena. A ač vyšetření KTG sice bylo provedeno, záznam o něm byl ztracen. Z tohoto záznamu by bylo možné vyčíst, v jakém stavu byla matka žalobce v době pobytu v nemocnici. Šlo by tím pádem určit, zda samotný žalovaný při příjezdu matky do nemocnice již byl hypoxický, nebo tento stav nastal až později. Soudy nižší instance dovodily, že jelikož žalobce není schopen nade vši pochybnost prokázat existenci příčinné souvislosti mezi postupem Nemocnice Boskovice a vznikem škody, nárok není dán. Ústavní soud situaci přehodnotil. Učinil tak s ohledem na fakt, že zdravotnická dokumentace, ze které by bylo možno dovodit zdravotní stav pacientky při vyšetření, které bylo v nemocnici provedeno, byla ztracena. Nebylo tedy objektivně v silách stěžovatele prokázat, že by nedošlo k zásahu do jeho práva na zdraví (nebo by byl zásah méně závažný) v případě, kdy by byl císařský řez proveden dříve. Zjištění v rámci řízení vedly k závěru, že kdyby personálem nemocnice Boskovice nebyl nařízen převoz do jiného zdravotnického zařízení a žalobce by byl odrozen přímo tam, měl by vyšší šanci žít život bez postižení. To ovšem žalobce nebyl s to prokázat, jelikož vyšetření, jehož výsledky by tomu mohly nasvědčovat, nebyly k dispozici.⁶³

Z výše uvedených vybraných sporů, které byly před českými soudy řešeny, lze dovodit obecně, o jakých sporech tato práce pojednává. Zobecním-li skutkové stavy výše popsané, vyvstává jejich společná podstata. Všechny tyto případy mají společné to, že na jedné straně stojí pacient, jenž tvrdí, že mu protiprávním jednáním poskytovatele zdravotních služeb vznikla újma. Na druhé straně pak stojí právě poskytovatel zdravotních služeb, který porušil svou povinnost spočívající v řádném vedení zdravotnické dokumentace pacienta. Toto porušení povinnosti, čili protiprávní jednání zdravotnického zařízení, vede k oslabení procesní pozice pacienta. Ten totiž, jakožto žalobce, musí prokazovat znaky skutkové podstaty, podle níž nárok po žalovaném uplatňuje. V těchto situacích však není možné, aby bez zdravotnické dokumentace dostatečně podepřel svá tvrzení, některé skutečnosti lze totiž ve sféře medicínského práva zjistit pouze z ní. Proto je třeba rozlišit tyto případy od případů, kdy zdravotnická dokumentace sice chybí nebo není v některých směrech dostatečná, avšak není pro prokázání některého ze znaků skutkové podstaty stěžejní. Řeč je o situacích, kdy v důsledku protiprávního jednání žalovaného žalobce nemá k dispozici důkazní prostředek (zdravotnickou dokumentaci), prostřednictvím kterého by prokázal, že jeden z potřebných znaků pro naplnění příslušné skutkové podstaty je dán. Typicky pak pacient není schopen prokázat kauzalitu mezi jednáním zdravotnického zařízení a vznikem škody.

⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17.

Nastane-li popsaná situace, Ústavní soud dovozuje, že „soud může rozhodnout o obrácení důkazního břemene ohledně prokazování (ne)splnění některého z předpokladů odpovědnosti za újmu“⁶⁴.

2.2 Zjištění skutkového stavu a odpovědnost za jeho zjištění

Co se týká základních hmotněprávních předpokladů, které zakládají občanskoprávní odpovědnost za újmu podle občanského zákoníku, jsou to obecně: protiprávní jednání, vznik újmy, příčinná souvislost mezi jednáním a vznikem újmy a zavinění. V medicínsko-právních sporech se uplatňují některé zvláštní odchylky od tohoto obecného pojetí.⁶⁵ Důvody vzniku povinnosti náhrady újmy ve výše uvedených typových případech se zakládají převážně na skutkových podstatách porušení zákona podle ustanovení § 2910⁶⁶ zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „OZ“), nebo porušení smluvní povinnosti podle ustanovení § 2913⁶⁷ OZ. Jedná se o tzv. obecné povinnosti k náhradě újmy. Tyto dvě skutkové podstaty se liší pouze v jednom znaku. Tím je zavinění. U obou skutkových podstat jsou vyžadovány tyto znaky skutkové podstaty: protiprávní jednání (spočívající u § 2910 v porušení zákona, u § 2913 v porušení smluvní povinnosti), vznik újmy a příčinná souvislost mezi uvedenými dvěma znaky. U porušení zákona (§ 2910) je navíc vyžadováno zavinění, jehož nedbalostní forma se presumuje (§ 2911).

Protiprávní jednání je ve sporech mezi lékařem a pacientem nejčastěji představováno porušením povinnosti postupovat s náležitou péčí, tedy postupovat *lege artis*.⁶⁸ Primárním předpokladem odpovědnosti zdravotnického zařízení za újmu je prokázání protiprávního jednání nebo zásahu, které může soud posoudit jako protiprávní. Takové zjištění, zda je jednání protiprávní či nikoliv, je věcí právního hodnocení. Aby mohlo být usouzeno na protiprávnost jednání provozovatele zdravotních služeb, jsou předmětem zjišťování skutkového stavu takové jevy, které představují jednotlivé konání nebo nekonání pracovníka. Předmětné jednání musí vykazovat rozpor s právním řádem. Bude třeba posuzovat, které skutečnosti jsou významné ve vztahu k pravidlům medicínského povolání aplikovaných

⁶⁴ Nález ÚS ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17, bod 61.

⁶⁵ HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínskoprávních sporech*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. s. 32 – 33.

⁶⁶ Škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí poškozenému, co tím způsobil. Povinnost k náhradě vznikne i škůdci, který zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva.

⁶⁷ Poruší-li strana povinnost ze smlouvy, nahradí škodu z toho vzniklou druhé straně nebo i osobě, jejímuž zájmu mělo splnění ujednané povinnosti zjevně sloužit.

⁶⁸ VALUŠ: *Civilní spory mezi lékařem...*, s. 66 – 72.

v dané situaci.⁶⁹ Cílem této práce není zabývat se touto problematikou v rovině hmotného práva, ovšem s ohledem na vztah hmotného a procesního práva je nutno základ uvést. Pro je v této souvislosti vhodné uvědomit si, že v uvedených případech se několikrát vyskytla situace, kdy chtěl žalobce (pacient) prokázat právě to, že postup žalovaného (zdravotnického zařízení) nebyl *lege artis*. Tedy měl za cíl prokázat jeden ze znaků skutkové podstaty, ale nebyl toho schopen, jelikož neměl k dispozici prostředky, kterými by tak učinil.

Pokud jde o zjištění skutkového stavu věci, je nutné zabývat se tím, kdo nese odpovědnost za zjištění skutkového stavu věci ve sporech z poskytování zdravotní péče. Z výše uvedeného nám mimo jiné vyplývá to, že jedna ze stran sporu – typicky pacient – bude v množství případů fakticky ve slabší pozici než druhá strana sporu – zdravotnické zařízení. Procesní úprava však i navzdory fakticitě nijak slabší stranu nezvýhodňuje a přistupuje ke všem účastníkům takového řízení rovnocenně. Takové řízení je zajisté řízením sporným, je ovládáno zásadou dispoziční a zásadou projednací.⁷⁰

Žalující (poškozený) nese břemeno tvrzení a břemeno důkazní ohledně porušení právní povinnosti žalovaným (škůdcem), ohledně vzniku újmy a ohledně příčinné souvislosti mezi porušením povinnosti a vzniklou újmou. Žalovaného zase stíhají takové procesní povinnosti ohledně okolností, které jeho odpovědnost buď úplně vylučují, či alespoň oslabují. Pokud nastane stav, kdy je dána objektivní nejistota o některých skutečnostech důležitých pro rozhodnutí v dané věci, půjde stav důkazní nouze k tíži té strany, která z nich pro sebe vyvozuje prospěch.⁷¹ Nepůjde ovšem k její tíži v momentu, kdy strana, jíž by důkazní nouze byla připisována, nezapříčinila tuto důkazní nouzi - naopak ji zapříčinila strana, která by z takového řešení v podstatě nakonec profitovala.

Pak je problematika rozložení důkazního břemene zásadní, nikoliv banální, a může mít výrazný dopad na efektivitu prosazování práv pacienta, tj. té strany, která se z určitých důvodů ocitla v slabším postavení.⁷²

2.2.1 Obecné rozložení důkazního břemene

Jak již bylo nastíněno v první kapitole, podle základního pravidla o dělení důkazního břemene nese každá procesní strana důkazní břemeno ohledně těch skutečností, na kterých zakládá své právo. Žalobce tedy musí dokázat, že jsou dány skutečnosti, které odpovídají

⁶⁹ HOLČAPEK: *Dokazování v medicínskoprávních...*, s. 93.

⁷⁰ Tamtéž, s. 75.

⁷¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2021, sp. zn. 25 Cdo 2544/2020; Obdobně též usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2318/2019.

⁷² HOLČAPEK: *Dokazování v medicínskoprávních...*, s. 20

skutkové podstatě právní normy, která je pro účastníka příznivá a ze které pro sebe tento účastník vyvozuje právní následky.⁷³ Zásadně platí ve sporu o náhradu újmy, že je povinností žalobce prokázat objektivní podmínky odpovědnosti škůdce za újmu. Platí tedy, že důkazní břemeno ohledně prokázání existence všech předpokladů odpovědnosti za újmu leží na poškozeném. V případě, že se poškozenému tyto složky nepovede prokázat, neunesse tuto důkazní povinnost a následkem bude neúspěch poškozeného ve sporu. V tom je s doktrínou zajedno judikatura. Ustálená judikatura Ústavního a Nejvyššího soudu ČR v případech výše vymezených typových medicínských sporů vždy na začátku rozhodnutí konstatuje, než přejde k institutu obrácení důkazního břemene, právě toto obecné pravidlo rozdělení důkazního břemene.⁷⁴ Z toho je vždy nutno vycházet.

2.3 Zdravotnická dokumentace

Nastíněné případy (v podkapitole 2.1) se zabývaly situacemi, ve kterých zdravotnická zařízení porušila svou povinnost řádně vést zdravotnickou dokumentaci. Což se následně podepsalo v procesní rovině v tom smyslu, že došlo k modifikaci běžného rozložení procesních práv a povinností. Významnou oblastí je proto vedení zdravotnické dokumentace a otázka, kdo nese odpovědnost za správnost a úplnost informací v ní obsažených. Zdravotnická dokumentace může představovat velmi významný důkazní prostředek ve sporech mezi zdravotnickým zařízením a pacientem, je-li vedena řádně. Jedna z podkapitol této práce je z toho důvodu věnována právě zdravotnické dokumentaci.

2.3.1 Vztah lékař – pacient. Obsah vztahu.

Lidský život a zdraví jsou v lidské společnosti hodnotami s mimořádným významem, jsou hodny nejvyšší míry ochrany. Právo na život je jedním ze základních lidských práv a na něj se logicky váže právo na přístup k zdravotní péči. Panuje shoda na tom, že vztah mezi lékařem a pacientem je vztahem založeným na základě občanskoprávní smlouvy – takový vztah spadá pod soukromoprávní regulaci.⁷⁵

Nabízí se otázka, zda je postavení lékaře a pacienta rovné, nebo zda se jedná o vztah spotřebitelský. Valuš vykládá příslušná ustanovení OZ, mimo jiné prostřednictvím eurokonformního výkladu a za pomoci důvodové zprávy k OZ, tak, že v případě

⁷³ MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. s. 91 – 92.

⁷⁴ K tomu např.: náleží Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2020, sp. zn. I. ÚS 3937/18, bod 23.; rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. srpna 2007 sp. zn. 25 Cdo 3144/2005; náleží ÚS z 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17; náleží Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. I. ÚS 1785/21 a další.

⁷⁵ VALUŠ: *Civilní spory mezi lékařem...*, s. 15.

soukromoprávní úpravy bude lékař vystupovat jako podnikatel a pacient bude vystupovat v postavení spotřebitele (bez dalšího). V souvislosti s § 433 odst. 2 OZ je třeba na pacienta hledět jako na slabší stranu. Nejen, že mu svědčí domněnka plynoucí z uvedeného paragrafu, ale pacient je i z pohledu faktického slabší stranou. Tak lze uzavřít například s ohledem na skutečnost, že veškeré písemné informace, které dokládají průběh poskytování zdravotní péče, jsou v rukou lékaře zdravotnického zařízení. Tyto informace se vyskytují právě v podobě zdravotnické dokumentace. Kvalitu a kvantitu obsahu zdravotnické dokumentace nemá pacient šanci ovlivnit, odpovědnost za vedení takové dokumentace má lékař.⁷⁶

Vztah mezi lékařem a pacientem je vztahem právním. Je složen z konglomerátu práv a povinností subjektů - lékaře a pacienta. Je zde patrna výrazná asymetrie. Lékař má totiž podstatně více povinností vůči pacientovi, než má pacient vůči lékaři. Doležal vymezuje, že mezi povinnosti lékaře patří povinnost postupovat s náležitou odbornou péčí (*lege artis*), povinnost mlčenlivosti a informační povinnost. Podle Valuše je nutné jako samostatnou povinnost chápat též povinnost vést záznamy o poskytování zdravotní péče.⁷⁷ Tato povinnost je v podstatě povinnost postupovat s náležitou odbornou péčí v užším smyslu, je tedy v literatuře často chápána jako nesamostatná povinnost. Pro účely této práce ji vyčlením jako samostatný prvek obsahu právního vztahu lékař – pacient, jelikož v případě sporu mezi těmito subjekty má zásadní význam.

2.3.2 Povinnost poskytovatele vést zdravotnickou dokumentaci

*„Zdravotnická dokumentace je souborem informací vedených o člověku (pacientovi) v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb.“*⁷⁸ Jedná se o stěžejní zdroj informací, který je každý poskytovatel zdravotních služeb povinen vytvářet. Co se týká jejího obsahu, měla by posloužit jako komplexní zdroj informací o pacientovi, tj. mělo by z ní být zjistitelné, jaká zdravotní péče mu byla poskytnuta, z jakého důvodu tak bylo učiněno a jak se pacientův stav průběžně vyvíjel.⁷⁹

Povinnost poskytovatele zdravotní služby vést zdravotnickou dokumentaci lze nazvat jinými slovy jako tzv. evidenční povinnost.⁸⁰ Co se právní úpravy týče, je zdravotnická dokumentace upravena na více úrovních. Na ústavněprávní úrovni je v článku 10 Listiny zakotvena ochrana soukromí a osobních údajů. Lze dovodit, že taková ochrana se vztahuje

⁷⁶ VALUŠ: *Civilní spory mezi lékařem...*, s. 17–21.

⁷⁷ Tamtéž, s. 34–40.

⁷⁸ ŠIROKÁ, Lucie. In: ŠUSTEK, Petr a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 162.

⁷⁹ SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a kol. *Zdravotnictví a právo*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 289.

⁸⁰ VALUŠ: *Civilní spory mezi lékařem...*, s. 61.

právě i na zdravotnickou dokumentaci. Na úrovni nadnárodního práva spadá zdravotnická dokumentace pod úpravu Úmluvy o lidských právech a biomedicíně. Ta přiznává pacientovi neomezený přístup k informacím v dokumentaci obsaženým a zdůrazňuje ochranu před zásahem třetích osob do zdravotnické dokumentace. Pohybujeme-li se ve vnitrostátním právu, evidenční povinnost má svůj základ v občanském zákoníku a v zákoně č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách; dále jen „ZoZS“).⁸¹

Občanský zákoník nepoužívá pojem zdravotnická dokumentace, ale pojem záznamy o péči o zdraví. Systematicky tyto záznamy řadí pod díl devátý, který pojednává o smlouvě o péči o zdraví. V § 2647 OZ je stanoveno následující: „Poskytovatel vede záznamy o péči o zdraví, z nichž musí být zřejmé údaje o zdravotním stavu ošetřovaného a o poskytovatelově činnosti, včetně podkladů osvědčujících správnost těchto údajů, v rozsahu nezbytném pro poskytování řádné péče o zdraví. Záznamy poskytovatel uchová tak dlouho, jak to vyžaduje potřeba odborné péče.“ Takové záznamy mají představovat určitou záruku vhodné a kontinuální péče a také mají sloužit jako prostředek realizace práva pacienta na informace. V praxi navíc tvoří mimo jiné důležitý důkazní prostředek v případech soudního sporu.⁸²

V zákoně o zdravotních službách se v ustanovení § 53 odstavce prvního stanoví, že „poskytovatel je povinen vést a uchovávat zdravotnickou dokumentaci a nakládat s ní podle tohoto zákona a jiných právních předpisů“. Odstavec druhý § 53 vymezuje obsah zdravotnické dokumentace, tedy co je nutné, aby zdravotnická dokumentace obsahovala, aby mohla být považována za řádnou a úplnou. Nejen, že tento zákon stanoví potřebný obsah záznamů, ale stanoví také postup, jakým se má při záznamu informací do zdravotnické dokumentace postupovat. Zákon také upravuje, jak se má se zdravotnickou dokumentací dále nakládat a jak ji uchovávat. Ustanovení § 54 odst. 2 ZoZS sděluje, že „zdravotnická dokumentace, včetně jejích samostatných součástí, musí být vedena průkazně, pravdivě, čitelně a musí být průběžně doplňována, a že zápisy se provádějí bez zbytečného odkladu.“ Obsah jednotlivých částí zdravotnické dokumentace podrobněji upravuje vyhláška č. 98/2012 Sb., o zdravotnické dokumentaci, která provádí zákon o zdravotních službách. Zdravotnická

⁸¹ ŠIROKÁ, Lucie. In: ŠUSTEK: *Zdravotnické právo...*, s. 162 - 163.

⁸² POVOLNÁ, Michaela. § 2647 [Obsah a vedení dokumentace]. In: PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník* [online databáze]. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 2. [cit. 1. 12. 2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

dokumentace může mít podobu listinnou nebo elektronickou nebo kombinovanou.⁸³ Samotný zápis do zdravotnické dokumentace provádí personál poskytovatele zdravotních služeb.⁸⁴

V souvislosti s povinností vést zdravotnickou dokumentaci je třeba uvědomit si, že této povinnosti odpovídá právo pacienta znát všechny údaje, které jsou shromažďovány o jeho zdravotním stavu.⁸⁵ Nejvyšší soud judikoval, že „zajištění přístupu pacienta k informacím, které jsou významné z hlediska jeho zdravotního stavu, se nelze úspěšně domáhat vlastnickou žalobou na vydání věci – zdravotnické dokumentace.“ K takovému závěru dospěl Nejvyšší soud po úvaze, že z pacientova práva na informace nelze dovodit vlastnické právo pacienta ke zdravotnické dokumentaci. V právních předpisech není jednoznačně dáno, komu svědčí vlastnické právo k ní. Vezmeme-li ovšem v potaz práva a povinnosti, které ze zákonné úpravy pro pacienta a lékaře vyplývají, je jasné, že se o vlastnictví pacienta nejedná. Je totiž deklarováno pacientovo právo na informace a jeho právo pořizovat si opisy, výpisy, kopie - je tedy zřejmé, že pacient vlastnickým právem k hmotnému nosiči neoplývá. Kdyby ano, taková zákonná úprava by pozbývala smyslu (a nebyla by v souladu s koncepcí racionálního zákonodárce).⁸⁶

2.3.3 Porušení povinnosti

Jak bylo možné si všimnout v podkapitole 2.1, na základě zdravotnické dokumentace byly v rámci sporu soudními znalci vypracovány znalecké posudky. Samozřejmě, že ve sporu, kde se pacient jako poškozený domáhá náhrady újmy (typicky újmy na zdraví), je často stěžejním důkazem právě znalecký posudek. Ten umožní soudu posoudit, zda lékař postupoval odborně správně. A pro soudního znalce je při jeho vypracování základním zdrojem informací právě zdravotnická dokumentace.⁸⁷ Judikatura se v tomto směru kloní k tomu, že již před zadáním znaleckého posudku by si měl soud položit otázku, zda opravdu existuje dostatek podkladů pro znalecké zkoumání. Případně zda může mít v konkrétním případě takové zkoumání (s ohledem na dostupné podklady) přínos pro objasnění skutkového stavu věci. Pokud tomu tak není, může soud předpokládat, že značné množství odpovědí soudního znalce bude postaveno na domněnkách (například na otázku, na co se při vyšetření kožního útvaru lékař ptal, nemohla soudní znalkyně odpovědět, jelikož to nebylo v zdravotnické dokumentaci zaznamenáno). Pak se přínos pro výsledky soudního řízení při

⁸³ ŠIROKÁ, Lucie. In: ŠUSTEK: *Zdravotnické právo*..., s. 168.

⁸⁴ Tamtéž, s. 170.

⁸⁵ Tamtéž, s. 171.

⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. 25 Cdo 3562/2009.

⁸⁷ ŠIROKÁ, Lucie, ŠUSTEK, Petr. In: ŠUSTEK: *Zdravotnické právo*, s. 192.

nejmenším snižuje. Jestliže lékařská zpráva, sloužící jako podklad pro znalecký posudek, je sama o sobě strohá, nebude pravděpodobně přínosný ani tento znalecký posudek.⁸⁸

Zákonodárce explicitně stanoví, jaké obsahové náležitosti má zdravotnická dokumentace vykazovat. Je porušením povinnosti zdravotnického zařízení, jestliže jsou údaje obsažené ve zdravotnické dokumentaci lživé (tzn. například vymyšlené, falešné hodnoty zapsané do dokumentace po měření ozvů plodu těhotné ženy), nečitelné v důsledku vnějších vlivů (například polité či vybledlé), nebo pokud je zápis určité informace proveden s velkým prodlením po provedení úkonu, který měl být zaprotokolován.

Ve všech uvedených případech bylo dáno protiprávní jednání zdravotnického zařízení spočívající v porušení ustanovení zákona o zdravotních službách. Konkrétně ve všech případech došlo k porušení ustanovení výše uvedeného § 53 ZoZS, který stanoví poskytovateli zdravotních služeb povinnost vést zdravotnickou dokumentaci a vést ji způsobem, který dále ukládá tento zákon. Zvláště pak je takové jednání nutno označit jako nesouladné s ustanovením § 54 odstavec 2 ZoZS, které určuje, že zápis má být veden průkazně, pravdivě a čitelně.⁸⁹ V jednom z uvedených případů, které se dostaly k Ústavnímu soudu, záznam o provedeném vyšetření chyběl zcela, v jiných případech jsme se setkali zejména s dokumentací, která byla vedena neúplně. K tomu se odborná literatura vyjadřuje tímto způsobem: „*Samotné nedbalé vedení zdravotnické dokumentace, tj. neúplné, nepravdivé nebo nečitelné záznamy o dosud poskytnuté péči, může být v některých případech v konečném důsledku rizikovější než její faktická absolutní absence.*“⁹⁰

V nálezu ÚS sp. zn. I. ÚS 1785/21 neexistoval ve zdravotnické dokumentaci jakýkoliv popis či jiné zachycení kožního útvaru v rozhodné době, čili v době zákroku. V souzené věci se tudíž nepodařilo prokázat zásadní skutečnost, kterou představoval vzhled, zejména velikost, kožního útvaru. Zdravotnická dokumentace byla strohá, v podstatě neobsahovala žádné údaje o provedeném klinickém šetření, vůbec nepopisovala problém pacienta a nepodávala informace o zjištěné anamnéze. Důkaz popisující předmětný kožní útvar na pacientově čele v době ošetření lékařem neexistoval, a to z důvodů, které žalobce neměl možnost ovlivnit. Odpovědnost za průkaznost zdravotnické dokumentace nese právě zdravotnické zařízení. Obecné soudy žalobu žalobci zamítly s tím, že znalkyně, která vypracovala znalecký posudek na základě strohé zdravotnické dokumentace, nedospěla

⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. I. ÚS 1785/21.

⁸⁹ Ve starší judikatuře jsou v této souvislosti zmíněna ustanovení § 67b odst. 4 zákona č. 20/1966 Sb., zákona o péči o zdraví lidu – ta odpovídají uvedeným ustanovením zákona o zdravotních službách.

⁹⁰ MACH, Jan a kol. *Zákon o zdravotních službách: Praktický komentář*. [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2018 [cit. 30. 12. 2022]. Dostupné z: databáze aspi.cz.

k jednoznačnému závěru, že poskytovatel zdravotnické služby postupoval non lege artis. Podle Ústavního soudu však svůj závěr odůvodnila způsobem, ze kterého lze usuzovat, že k němu dospěla proto, že neměla dostatek informací, z nichž by mohla učinit závěr opačný.⁹¹

V Nálezu ÚS sp. zn. I. ÚS 3937/18 nebyla zdravotnická dokumentace úplná v tom směru, že informace v ní obsažené nedostačovaly k tomu, aby bylo nade vše pochybnost zjištěno, v jakém časovém úseku měla být žalobkyně operována. Absentovaly informace o stavu pacientky a celkově o průběhu jejího pobytu na chirurgickém oddělení. V záznamech se vyskytovaly údaje, které si vzájemně odporovaly.⁹² I v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3631/2011 byla zdravotnická dokumentace nekompletní – neúplná a nesprávně vedená. V těchto údajích byly neřádně provedeny i opravy. ZoZS v ustanovení § 54 odst. 4 stanoví, že opravy ve ZD se provádí novým zápisem s uvedením dne, kdy byla oprava provedena, nesmí chybět identifikace a podpis osoby, která opravu provedla, přičemž původní zápis by měl zůstat čitelný. V tomto případě poskytovatel zdravotních služeb porušil tuto zákonnou povinnost.⁹³

Dále v Nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 14/17 závisel úspěch žalobce ve sporu o náhradu újmy na zdraví způsobené nesprávným lékařským postupem na prokázání tvrzení příčinné souvislosti mezi porušením povinnosti a škodlivým následkem. I zde byla stěžejním důkazem o zdravotním stavu stěžovatele (v té době nascitura) v době přijetí jeho matky do nemocnice právě zdravotnická dokumentace. Ta nebyla k dispozici – personál argumentoval tím, že nebyl na příjezd ženy připraven. Některá potřebná vyšetření vůbec neprovedl a jediný záznam o vyšetření, které bylo provedeno (KTG), se ztratil. V tomto spočívala protiprávnost postupu nemocnice. Nemocnice dále argumentovala tím, že tento záznam její personál předal záchranné službě, která ženu převážela do brněnské nemocnice. Jenže v takovém případě měla být pořízena kopie, proto boskovická nemocnice postupovala protiprávně, i pokud by soud dospěl k závěru, že tomu tak opravdu bylo a záznam o KTG byl předán rychlé záchranné službě. V tomto případě by protiprávní jednání zdravotnického zařízení spočívalo v porušení ustanovení § 26 odst. 3 ZoZS. Toto stanoví: „Poskytovatel je po dobu přerušování poskytování zdravotních služeb povinen zajistit, aby v případě pacienta, kterému poskytoval zdravotní služby a který si v době přerušování zvolí k poskytování zdravotních služeb jiného poskytovatele, nebo je to nezbytné k zajištění návaznosti zdravotních služeb pro tohoto pacienta, byla předána kopie zdravotnické dokumentace vedené o pacientovi nebo výpis z této

⁹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. I. ÚS 1785/21.

⁹² Nález Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2020, sp. zn. I. ÚS 3937/18.

⁹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 30 Cdo 3631/2011.

zdravotnické dokumentace poskytovateli, který má zdravotní služby poskytnout nebo má převzít pacienta do péče.“ Zdravotnickou dokumentaci má vždy uchovávat ten poskytovatel, co zdravotní službu poskytl. Lze považovat za hrubé pochybení, pokud by byl originál dokumentace postoupen. Je povinností poskytovatele služby zdravotnickou dokumentaci řádně uchovávat a chránit před ztrátou či poškozením. Originál si má tedy uchovat ten poskytovatel, který jej vytvořil. Aby byla zajištěna návaznost poskytování zdravotních služeb, má být vyhotovena kopie dokumentace a ta má být postoupena (v tomto případě zmíněné záchranné službě).⁹⁴

V projednávané věci je vždy nutno v souvislosti se zkoumáním úplnosti obsahu zdravotnické dokumentace uvažovat, jak by se důkazní situace stran změnila, pokud by dokumentace obsahovala více údajů (např. u kožního útvaru v nález I. ÚS 1785/21 by byl alespoň popsán předmětný kožní útvar). Je nutné, aby si soud posoudil, jaké informace lékařský záznam obsahoval, jaké informace naopak obsahovat měl a mohl a jak by se v procesní sféře promítlo, kdyby tomu tak bylo.⁹⁵ Samotný závěr o úplnosti a správnosti, resp. neúplnosti a nesprávnosti, zdravotnické dokumentace je dle judikatury Nejvyššího soudu závěrem skutkovým, protože je zapotřebí učinit jej na základě odborných znalostí.⁹⁶ Ústavní soud uzavřel, že soudní znalec disponuje odbornými znalostmi a může obsah dokumentace zařadit do kontextu medicínské praxe. Může zhodnotit, jestli se takový obsah liší od jiných případů téhož druhu, může vyhodnotit, jak by postupoval on sám apod. Nakonec je ovšem na soudu a jeho uvážení, jak s takovými závěry znalce naloží a zda dospěje k závěru, že se z hlediska právního hodnocení jedná o dokumentaci úplnou či neúplnou. Koneckonců, je právní otázkou, zda zdravotnická dokumentace splňuje zákonem předepsané náležitosti, a jako taková je věcí soudu.⁹⁷

Ovšem, ve sporu o náhradu újmy na zdraví nemusí být mezi nedostatky ve vedení zdravotnické dokumentace a nastalou újmou dána příčinná souvislost.⁹⁸ Porušení povinnosti vést řádně zdravotnickou dokumentaci samo o sobě nerovná se postup non lege artis. Vedení dokumentace nelze považovat za poskytování zdravotní služby v pravém slova smyslu. Samotným pochybením v tomto ohledu nevznikne pacientovi újma na zdraví. Újma však může vzniknout vlivem nesprávnosti záznamu. Jedná se tedy o povinnost doprovodnou. Ta

⁹⁴ SVEJKOVSKÝ: *Zdravotnictví a právo*, s. 292.

⁹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. I. ÚS 1785/21.

⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2021, sp. zn. 25 Cdo 117/2021.

⁹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. I. ÚS 1785/21.

⁹⁸ ŠIROKÁ, Lucie, ŠUSTEK, Petr. In: ŠUSTEK: *Zdravotnické právo...*, s. 192.

může mít následně vliv na důkazní situaci stran v soudním řízení.⁹⁹ Podle okolností konkrétního případu je tedy nutné posuzovat, zda se neřádný obsah zdravotnické dokumentace (chybějící, nesrozumitelný, nepřehledný aj.) projevil ve skutečnosti, která je relevantní pro zjištění skutkového stavu. Například v případě, který rozhodoval Nejvyšší soud (sp. zn. 25 Cdo 4/2004), došlo také ke ztrátě zdravotnické dokumentace. Nebyla zde však dána příčinná souvislost mezi touto dokumentací a nastalou újmou, respektive to, že zde došlo ke ztrátě zdravotnické dokumentace, nemělo přímý vliv v tom ohledu, že by kvůli tomu žalobkyně neměla nést důkazní břemeno, tak jak vyplývá z obecných pravidel rozložení důkazního břemene. Předmětná zdravotnická dokumentace neměla sloužit jako důkaz potřebný ke zjištění skutkového stavu v tom směru, v jakém to bylo pro prokázání nároku žalobkyně potřeba.

Pokud je dáno protiprávní jednání poskytovatele zdravotních služeb (zdravotnická dokumentace je vedena neprůkazně atd.), je dána příčinná souvislost mezi tímto jednáním a nastalou újmou, nabízí se dotaz, jak má pacient v pozici žalobce, respektive spíše soud, postupovat. Je-li nemožné zjistit ze zdravotnické dokumentace potřebné informace, může se stát nemožnou jakási „rekonstrukce“ postupu lékaře, ačkoliv je tato pro objasnění sporu korunní. Zdravotnická dokumentace by měla být zejména dokladem o postupu zdravotnických pracovníků. V mnoha ohledech může řádně vedená dokumentace „pomoci“ zdravotnickému pracovníkovi při prokázání, že postupoval lege artis. Odborná literatura zdůrazňuje, že nedbalé vedení zdravotnické dokumentace může – a to i při správně poskytnuté zdravotní péči – vést k nemožnosti tuto skutečnost prokázat.¹⁰⁰ V mnoha případech může naopak „pomoci“ poškozenému pacientovi při prokazování, že zdravotnický pracovník postupoval non lege artis. Pokud by byla způsobilá mu pomoci toto prokázat, kdyby byla k dispozici v požadované kvalitě a kvantitě, ale není (v důsledku porušení povinnosti zdravotnického zařízení), je třeba tuto situaci řešit. Situace pacienta, který usiluje o prokázání kauzality mezi eventuálním nesprávným postupem poskytovatele zdravotní péče a nepříznivým následkem na zdraví, který u něj nastal, je pak totiž značně ztížená.

Pro situaci, kdy zdravotní dokumentace, na které závisí posouzení zásahu do práva stěžovatele, je nekompletní, nemá český právní řád de lege lata žádné adekvátní řešení.¹⁰¹ V případech, kdy soud zjistí pochybení v podobě porušení zákonné povinnosti vést řádně

⁹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. I. ÚS 1785/21.

¹⁰⁰ MACH: *Zákon o zdravotních službách: Praktický komentář...*

¹⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 30 Cdo 3631/2011.

zdravotnickou dokumentaci, z judikatury Ústavního soudu vyplývá, že má následovat úvaha soudu o tom, kterého z účastníků má tížit břemeno prokázání skutkových tvrzení.¹⁰²

2.4 Důkazní nouze způsobená zmařením důkazu protistranou a její následek: obrácení důkazního břemene.

V ustálené judikatuře Ústavního soudu je výslovně uvedeno, že v takových situacích je povinností obecných soudů v tzv. medicínských sporech zvážit důvody pro obrácení důkazního břemene. Tento institut znamená výjimečné přenesení jedné z procesních povinností účastníka řízení na jiného účastníka, který by takovou povinnost neměl, kdyby civilní soudní řízení probíhalo standardně, bez odchylek. V těchto situacích nachází uplatnění koncepce tzv. obrácení důkazního břemene „extra legem“, která je konstituována nad rámec zákona, a to prostřednictvím soudcovské tvorby práva (viz podkapitola 1.4.4 Soudcovské dotváření pravidel rozložení důkazního břemene. Nástin obrácení důkazního břemene). Právní teorie připouští, že pravidla dělení důkazního břemene mohou být i výsledkem soudcovského dotváření, avšak tato možnost je omezena na typové okruhy případů, ve kterých je dána naléhavá potřeba odchýlit se od obecných pravidel.¹⁰³ V těchto případech se totiž jedna ze stran typicky ocitá v situaci důkazní nouze ohledně konkrétního hmotně-právního nároku.¹⁰⁴ Uplatňuje se zejména v případě zmaření důkazu a hrubého porušení povinností povolání.

Speciální oblast představuje obrácení důkazního břemene v důsledku zmaření důkazu.¹⁰⁵ Zaviněné jednání procesní strany, která způsobila zánik, úplnou či částečnou nepoužitelnost důkazního prostředku v rámci procesního dokazování, je považováno za zmaření důkazu. Podle Lavického je předpokladem pro uplatnění tohoto zvláštního soudcovského pravidla protiprávní jednání odpůrce, v jehož důsledku nebylo možné, aby žalobce rozhodnou skutečnost prokázal.¹⁰⁶ Stejně tak Holčapek konstatuje, že přenesení důkazního břemene se může aplikovat v případě zjištění, že došlo k zničení nebo pozměnění dokumentace, která má sloužit coby důkazní prostředek, zdravotnickým zařízením. Podle něj jde v podstatě o procesní sankci za takové zmaření.¹⁰⁷

Někteří autoři mají za to, že se nemusí jednat o úmyslné jednání, ale že postačí nedbalé vedení zdravotnické dokumentace. Podle Macura nemusí k zmaření důkazního

¹⁰² Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. I. ÚS 1785/21.

¹⁰³ GREPL, Jan. *Práva pacienta související s vedením zdravotnické dokumentace*. Právní rozhledy [online databáze], 2020, č. 19, [cit. 30. prosince 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

¹⁰⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ LAVICKÝ: *Důkazní břemeno v civilním...*, s. 229.

¹⁰⁷ HOLČAPEK: *Dokazování v medicínsko-právních...*, s. 104 – 105.

prostředku (lékařské zprávy) dojít v bezprostřední souvislosti s konkrétním soudním řízením, postačí, pokud ke zničení zprávy došlo před tím, než se lékař sám dozvěděl o možnosti soudního sporu.¹⁰⁸ Je-li předmětný důkazní prostředek zmařen, strana se ocitá v důkazní nouzi. Uvedené závěry doktríny reflektuje i judikatura – Ústavní soud judikoval, že pokud je dosavadní neúspěch stěžovatele způsoben důkazní nouzí, která je zapříčiněna skutečností, že lékařská zpráva neobsahuje téměř žádné informace, mají obecné soudy zvážit obrácení důkazního břemene.¹⁰⁹ Toto břemeno přechází na druhou procesní stranu (na odpůrce). Tato strana může v řízení zvítězit tehdy, jestliže takové tvrzení vyvrátí. Uplatní se tedy zvláštní obsahový princip dělení důkazního břemene.¹¹⁰ „Následkem rozhodnutí soudu o obrácení důkazního břemene je pak presumpce postupu *non lege artis*, neprokáže-li žalovaný poskytovatel zdravotní péče opak.“¹¹¹

Platí obecná zásada, že se účastník, který zničil nebo poškodil listinu, nebo nesplnil povinnost předložit listinu, nemůže bránit tím, že žalobce neunesl důkazní břemeno. Například pokud zdravotnické zařízení zatajilo nebo zničilo lékařskou zprávu (jednoduše zapříčinilo, že tato zpráva není objektivně k nalezení), nebude moct namítat, že žalobce neunesl důkazní břemeno, jehož unesení spočívalo v prokázání skutečností, které by žalobce prokázal právě prostřednictvím této lékařské zprávy. Například, pokud by žalobce chtěl prokázat, že při prvním vyšetření kožního útvaru bylo patrné, že se jedná o nádor, a tudíž že lékař nepostupoval *lege artis*, když stanovil, že se o nádor nejedná. Chtěl by prokázat, že lékař měl postupovat jinak, než postupoval. A měl by v plánu prokázat tuto skutečnost prostřednictvím záznamu o vyšetření, ten by však nebyl k dispozici, jelikož jej lékař zničil, znehodnotil, nebo odmítl předložit ve sporu o náhradu škody. Žalobce by tedy neunesl důkazní břemeno ve smyslu prokázání skutečnosti, která měla být prokázána právě díky této listině. Navíc se nemusí jednat pouze o poškození či zničení důkazního prostředku, zmařením se dle Macura rozumí i jiné okolnosti – např. když lékař vůbec nevyhotoví rentgenové snímky, ačkoliv je vyhotovit měl.¹¹² V tomto případě byl uplatněn zvláštní princip, v důsledku kterého je obráceno důkazní břemeno s ohledem na hrubé porušení povinnosti lékaře. Jednalo se o případ, kdy byla zlomenina pacienta komplikovaná a špatně se hojila a lékař, v rozporu se svou povinností, vůbec nevyhotovil rentgenové snímky. Lékař postupoval *non lege artis*. Poškozený pacient pak nemusel prokazovat, že mezi činností lékaře a zdravotním stavem

¹⁰⁸ MACUR: *Dělení důkazního břemena...*, s. 80.

¹⁰⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. I. ÚS 1785/21.

¹¹⁰ MACUR: *Dělení důkazního břemena...*, s. 79.

¹¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. I. ÚS 1785/21, bod 46.

¹¹² MACUR: *Dělení důkazního břemena...*, s. 80.

pacienta byla dána kauzalita. Naopak lékař musel prokazovat, že by zdravotní stav pacienta nastal i v případě, že by k danému porušení povinnosti lékaře nedošlo (kdyby vyhotovil potřebné snímky).¹¹³

Z výše uvedeného vyplývá, že neobsahuje-li zdravotnická dokumentace zákonné náležitosti a žalobci hrozí neúspěch pro neunesení tvrzení, že mu vznikla újma na zdraví, je důvodné, aby soud obrátil důkazní břemeno.¹¹⁴ V konkrétním soudním řízení může vyvstat potřeba spravedlivého rozhodnutí. Ta může způsobit, že na jednu stranu sporu budou kladeny přísnější požadavky než v jiných řízeních. To je dáno jak významem zdravotního stavu jakožto chráněného statku, tak porušením povinnosti vést řádně zdravotnickou dokumentaci.¹¹⁵ Pak by spravedlivým výsledkem sporu nemohlo být zamítnutí žaloby v situaci, kdy se žalobce ocitl v důkazní nouzi v důsledku porušení povinnosti poskytovatele zdravotní služby. *„Jakkoli se uvedený závěr může zdát nepřiměřeně znevýhodňující poskytovatele zdravotní péče, je jen logickým vyústěním skutečnosti, že je to poskytovatel zdravotní péče (a nikdo jiný), kdo má existenci takového důkazu (který může podle okolností svědčit i v jeho prospěch) pro případ soudního sporu v rukou.“*¹¹⁶

2.4.1 Komparace s jinými právními řády a jiná možná řešení než obrácení důkazního břemene

V českém právním řádu není problematika přenesení důkazního břemene upravena. Toto řešení se uplatňuje, není tomu však dlouho. Je dovozeno judikaturou, která k němu dospěla postupným vývojem. Obecně probíhal vývoj tak, že soudní praxe připouštěla toto řešení v případech, kdy jednání odporovalo obsahu smlouvy a ztěžovalo či znemožňovalo provedení důkazu ve prospěch druhé strany. Později byl postup připuštěn i mimo smluvní poměr, nejprve se vyžadovalo zavinění toho, kdo zmařil možnost důkaz provést. Nato byla zavedena zásada, že kdo zaviněně znemožní provedení důkazu (zničí, znehodnotí chorobopis, nesplní povinnost jej vydat), nemůže se bránit poukázáním na důkazní břemeno, které tíží odpůrce.¹¹⁷

Judikatura a doktrína Spolkové republiky Německo se této oblasti věnuje a věnovala velmi podrobně. Judikatura rozpoutala diskuze a vyústila v přijetí zákona o právech pacientů (platný od 26. 2. 2013), do německého občanského zákoníku (BGB) bylo vloženo 8 nových

¹¹³ MACUR: *Dělení důkazního břemena* ..., 82.

¹¹⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. I. ÚS 1785/21.

¹¹⁵ HOLČAPEK: *Dokazování v medicínskoprávních* ..., s. 108.

¹¹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. I. ÚS 1785/21, bod 32.

¹¹⁷ MACUR: *Dělení důkazního břemena* ..., s. 79 – 80.

paragrafů.¹¹⁸ V Německu je výchozí myšlenka taková: je formulováno pravidlo, že pokud výkon není ve zdravotnické dokumentaci zaznamenán, má se za to, že výkon potřebný z medicínského hlediska, nebyl proveden.¹¹⁹ Jedná se o skutkovou domněnku.¹²⁰ Tato domněnka se v Německu ustálila již v devadesátých letech.¹²¹ Postupem času bylo dovozeno, že později provedené změny či výmazy v dokumentaci mohou založit tuto domněnku stejně jako zcela chybějící dokumentace.¹²² Nedostatky v dokumentaci tím pádem mohou ve sporu vést k usnadnění důkazní situace pacientovi.¹²³ V německém procesním právu (v německém občanském soudním řádu) lze pro tento postup najít určitou oporu, zejména v analogicky použitelných ustanoveních, které se týkají následků, nepředloží-li strana listiny ani přes výzvu učiněnou ze strany soudu.¹²⁴

V právní praxi některých států USA se vyskytl princip *tort of spoliation*. Jedná se o jakousi alternativu procesního postupu, který se uplatňuje v německém právu. Je to tzv. zvláštní hmotně-právní delikt, kdy osoba, které protistrana zničila listinu, v důsledku takového jednání prohrála spor u soudu. Uznání civilního deliktu v uvedené podobě by představovalo nástroj pro volnou úvahu soudce, zda chce či nechce sankcionovat osobu, která pochybila při vedení dokumentace nebo její předložení zmařila.¹²⁵ Existují autoři, kteří zmaření důkazu v této souvislosti vykládají jako porušení povinnosti součinnosti v civilním soudním řízení a obrácení důkazního břemene podle nich představuje trest, sankci za porušení této povinnosti. Jiní spíše zdůrazňují zásadu, že nikdo nesmí těžit ze svého protiprávního jednání. Je však otázka, zda je možné, aby jednání spočívající v porušení hmotněprávní povinnosti (neřádné vedení zdravotnické dokumentace) nebo porušení obecné procesní povinnosti součinnosti, vedlo k následku v podobě sankce: obrácení důkazního břemene.¹²⁶ Podle mého názoru se česká judikатурní praxe nepřiklání k pojetí, že by institut obrácení

¹¹⁸ KERN, Bernd-Rüdiger. *Obrácení důkazního břemene při odpovědnosti za újmu způsobenou chybou při ošetření a při poučení v německém občanském zákoníku*. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online databáze], 2014, č. 2 [cit. 30. 12. 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

¹¹⁹ § 630h odst. 3 BGB: Pokud ošetřující lékař v rozporu s § 630f odst. 1 nebo odst. 2 nezaznamenal ve zdravotnické dokumentaci pacienta provedená opatření vyžádaná zdravotním stavem pacienta a jejich výsledek, nebo pokud v rozporu s § 630f odst. 3 neuchovává zdravotnickou dokumentaci pacienta, předpokládá se, že tato opatření neučinil.

¹²⁰ Srov. HÁJKOVÁ, Kateřina. *Obrácení důkazního břemene ve sporu o odčinění újmy na zdraví mezi pacientem a poskytovatelem zdravotní péče*. [online] *Právní prostor*, 2022 [cit. 28. 12. 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/obraceni-dukazniho-bremene-ve-sporu-o-odcineni-ujmy-na-zdravi-mezi-pacientem-poskytovatelem-zdravotni-pece>.

¹²¹ Např. Spolkový soudní dvůr, rozsudek z 14. 12. 1993 – VI ZR 67/93.

¹²² Převzato z GREPL: *Práva pacienta ...* (dle rozsudku Spolkového soudního dvora z 12. 11. 1991, sp. zn. VI ZR 196/91.)

¹²³ ŠIROKÁ, Lucie, ŠUSTEK, Petr. In: ŠUSTEK. *Zdravotnické právo...*, s. 194 – 196.

¹²⁴ HOLČAPEK: *Dokazování v medicínskoprávních...*, s. 106.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ MACUR: *Dělení důkazního břemene...*, s. 81.

důkazního břemene sloužil jako sankce za porušení povinnosti. Jde o to, že v důsledku jednání jedné ze stran se druhá strana ocitá v nerovném postavení, které musí být nějak kompenzováno. K tomu se vyjádřil Ústavní soud, když zdůraznil, že z obrácení důkazního břemene nelze usuzovat, že stěžovatelka má být bez dalšího potrestána za neúplně vedené záznamy. Ústavní soud v této souvislosti vyřkl, že v důsledku tohoto institutu se pouze vyžaduje výjimečná procesní aktivita, ke které má obecný soud poskytnout účastníkům řízení dostatečný prostor.¹²⁷

Jeví se vhodnější dát přednost procesnímu řešení německého typu – zatížení poskytovatele zdravotních služeb důkazním břemenem o provedení výkonu a o tom, zda postup je *lege artis* v případě, že nevedl řádně a v zákonném rozsahu dokumentaci, případně ji soudu neposkytl po výzvě. Čili presumovat, že existují pochybení o *lege artis* postupu a že došlo k protiprávnímu jednání na straně zdravotnického zařízení. Toto řešení dává poskytovateli služeb možnost, aby prokázal, že podnikl všechny kroky, které lze od medicínského odborníka za daných okolností očekávat a které po něm lze požadovat.¹²⁸

¹²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17.

¹²⁸ HOLČAPEK: *Dokazování v medicínskoprávních...*, s. 106.

3 Obrácení důkazního břemene jako ultima ratio

3.1 Informační deficit

Zpravidla platí, že ve sporném řízení znají účastníci řízení skutkový stav a objektivně je v jejich moci, aby si obstarali dostatek skutkového materiálu a ten následně předložili na podporu svých tvrzení. Může ale nastat situace, kdy jedna ze stran nemá dostatečné množství informací, kterými by podpořila svá skutková tvrzení. Jestliže účastník trpí nedostatkem informací, který je objektivně nepřekonatelný a který navíc může způsobit nemožnost naplnění jeho procesních povinností, ocitá se v tzv. informačním deficitu.¹²⁹ O informačním deficitu se vyjadřuje Svoboda jako o stavu, který „účastník nemůže vlastními silami překonat“¹³⁰. Macur hovoří o postavení účastníka, který je v informačním deficitu jako o postavení, „kdy v konkrétním civilním sporu nedisponuje všemi informacemi, potřebnými k uplatnění svého práva nebo své obrany“¹³¹.

Na rozdíl od anglosaských poměrů, v poměrech kontinentálního právního systému není dosud otázka informačního deficitu procesní strany dostatečně řešena. Nedostatek informací se zde považuje spíše za individuální problém procesní strany. Ta má individuálně nalézt řešení, nebo neuspěje ve sporu u soudu. Macur se přiklání k tomu, že v oblasti české procesualistiky by měla být věnována vysoká pozornost informacím obecně, tudíž též otázce hledání efektivního řešení informačního deficitu strany ve sporu.¹³² Z toho vyvozují, že v našich poměrech by se měla věnovat větší pozornost konkrétním možnostem řešení informačního deficitu, zejména v legislativě. Např. Věcný záměr civilního řádu soudního k tomu tenduje, když upravuje součinnost stran a třetích osob při dokazování podrobněji, než je tomu v OSŘ.¹³³ Rozvedena je zejména ediční povinnost a je vytvořen základ pro tzv. sekundární břemeno tvrzení. Toto reaguje na situaci, kdy strana nesoucí břemeno tvrzení a důkazní nemůže rozhodné skutečnosti uvést a prokázat, jelikož skutečnosti nastaly ve sféře protistrany/důkazní prostředky má v dispozici protistrana.¹³⁴

¹²⁹ MACUR: *Kompenzace informačního...*, s. 5.

¹³⁰ SVOBODA, Karel. *Dokazování*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009. s. 108.

¹³¹ MACUR: *Kompenzace informačního...*, s. 7.

¹³² Tamtéž, s. 7 – 8.

¹³³ Věcný záměr civilního řádu soudního. Konečné znění 2. verze [online], 2020 [cit. 21. 11. 2022], s. 272. Dostupné z:

https://justice.cz/documents/12681/2872506/V%C4%9Bcn%C3%BD+z%C3%A1m%C4%9Br_fin%C3%A1ln%C3%AD+verze+_prosinec+2020.pdf/83cdd87e-18c5-41e9-948e-8defa2525adb.

¹³⁴ Tamtéž, s. 273.

V medicínských sporech, které byly vymezeny, pacienta jako poškozeného tíží informační deficit. Je tomu tak z toho důvodu, že poškozený by potřeboval k prokázání jím tvrzené skutečnosti navrhnout jako důkazní prostředek záznam obsažený v zdravotnické dokumentaci. Pokud však potřebné údaje buď úplně chybí, nebo nejsou vedeny průkazně, kompletně, není v tom případě s to tak učinit. Poškozený se může ocitnout nezaviněně v situaci, kdy objektivně není v jeho silách stav překonat. V této oblasti byl v posledních letech učiněn posun prostřednictvím soudní praxe. Nedávná judikatura totiž tenduje k vymezení podmínek, podle nichž by mělo být postupováno (v konkrétní oblasti medicínských sporů), nastane-li u jedné ze stran v řízení informační deficit a tato strana nemá objektivně možnost dostát svých základních procesních povinností.

3.2 Judikaturní vývoj

Vývoj v oblasti rozhodovací praxe českých soudů byl postupný. Jedna z prvních zmínek, která založila stavební kámen pro závěr, jenž je již v dnešní době v judikatuře Nejvyššího a Ústavního soudu ČR ustálen, je uvedena v rozsudku Nejvyššího soudu z roku 2003. V něm Nejvyšší soud konstatoval, že „nedostatky ve vedení lékařské dokumentace nemohou jít k tíži pacienta“¹³⁵.

V roce 2004 Nejvyšší soud rozhodoval případ, kdy došlo ke ztrátě zdravotnické dokumentace, žalobkyně proto nemohla unést důkazní břemeno a požadovala, aby důkazní břemeno nesla nemocnice (žalovaná). V tomto usnesení Nejvyšší soud setrval na obecných pravidlech rozložení důkazního břemene i v tomto specifickém případě informačního deficitu, když uvedl následující: „Důkazní břemeno ohledně určitých skutečností leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky; jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí.“¹³⁶

V roce 2006 Ústavní soud ve svém nálezu konstatoval (a navázal tak na svůj nále z roku 2003), že „je věcí obecných soudů, aby s ohledem na konkrétní případ zvážily rozložení důkazního břemene mezi účastníky řízení“¹³⁷. Tato kauza se netýkala problematiky medicínských sporů, nýbrž otázky důkazního břemene při vyvrácení dobré víry kupujícího (na základě § 446 zákona č. 513/1991 Sb., Obchodní zákoník). Ovšem v souvislosti s pozdější judikaturou pro ně, jakožto specifickou oblast, představuje obecný základ.¹³⁸

¹³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1062/2002.

¹³⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 10. 2004, sp. zn. 25 Cdo 4/2004.

¹³⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 75/04, bod 27.

¹³⁸ Tamtéž, navazující na Nález Ústavního soudu ze dne 26. 8. 2003, sp. zn. I. ÚS 437/02.

V roce 2008 připomenul Ústavní soud, že „v případech, kdy není možné prokázat, že konkrétní opomenutí škůdce (poskytovatele zdravotních služeb) tvoří se škodlivým důsledkem ničím nenarušený vztah, je výrazně oslabeno postavení poškozeného – pacienta. Přitom je to však právě poskytovatel zdravotních služeb, který má v tomto vztahu převahu, a proto by se měla pacientova práva chránit důsledněji.“¹³⁹ Bylo zde deklarováno postavení pacienta jako slabší strany. Na tuto úvahu dále navazuje a rozvádí ji ÚS v roce 2018 (sp. zn. IV. ÚS 14/17).

V roce 2013 rozhodoval Nejvyšší soud případ, v němž žalobkyně disponovala důkazním prostředkem (zdravotnickou dokumentací), jímž měla prokázat svá tvrzení. Nejvyšší soud shledal, že dokumentace byla neúplná a nesprávně vedená. Odkázal na výše uvedený judikát ÚS z roku 2006 (Pl. ÚS 75/04), podle kterého mají soudy zvážit rozložení důkazního břemene v souvislosti s konkrétními okolnostmi případu. Nicméně nakonec uzavřel, že: „*de lege lata, český právní řád nemá pro situaci, kdy zdravotní dokumentace, na které závisí posouzení zásahu do ochrany osobnosti, je nekompletní, žádné adekvátní řešení.*“¹⁴⁰ V tomto rozhodnutí podle mého názoru závěr, k němuž soud nakonec dospěl, nebyl logickým vyústěním úvah a argumentů, které mu předcházely. Ani nebyl v souladu se závěry obsaženými v judikátu ÚS (sp. zn. I. ÚS 1919/08), protože NS nevzal dostatečně v potaz deklarované postavení pacienta jakožto slabší strany. Tak to hodnotí i Šustek.¹⁴¹ Samozřejmě je však nutno konstatovat, že ÚS se zároveň ve svém rozhodnutí nikterak neodchýlil od zákonných mantinelů, právní řád v této oblasti žádná pravidla neupravuje.

O pár měsíců později rozhodl ÚS v obdobné věci, přičemž zhodnotil, že předmětnou neúplnou zdravotnickou dokumentaci rozhodně nelze přičítat k tíži pacienta v poměru k jeho důkazní povinnosti. Zároveň soud připomněl, že je nutno postupovat tak, aby při tom nedošlo k narušení rovného postavení účastníků řízení.¹⁴²

V roce 2016 se Nejvyšší soud ke kauze (sp. zn. 30 Cdo 3631/2011) vrátil v novém dovolacím řízení. Judikoval, že „*obecné pravidlo o rozložení důkazního břemene lze v odůvodněných případech modifikovat, neboť striktní dodržování standardního rozložení důkazního břemene by v ojedinělých situacích vedlo k neudržitelnému zatížení strany, která je nese, protože ta objektivně nemá a nemůže mít k dispozici informace o skutečnostech důležitých pro rozhodnutí ve sporu.*“¹⁴³ Což znamená, že dodržovat striktně obecné pojetí důkazního břemene by znamenalo neřešení situace, kdy se strana ocitne bez své viny

¹³⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17, bod 41. Konstatující závěry Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. srpna 2008 sp. zn. I. ÚS 1919/08.

¹⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 30 Cdo 3631/2011.

¹⁴¹ ŠIROKÁ, Lucie, ŠUSTEK, Petr. In: ŠUSTEK: *Zdravotnické právo...*, s. 193 – 194.

¹⁴² Nález Ústavního soudu ze dne 4. 6. 2013, sp. zn. I. ÚS 3270/12.

¹⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2016 sp. zn. 30 Cdo 1144/2014.

v informačním deficitu. Takový stav je nutné nějakým způsobem kompenzovat. V tomto rozhodnutí NS usoudil, že přenést důkazní břemeno na poskytovatele zdravotních služeb, který pochybil, by bylo akceptovatelné. Došlo tedy k přehodnocení původního rozhodnutí. NS se přiklonil k postoji, který mírně předestřel ÚS (sp. zn. I. ÚS 3270/12). Navíc dospěl k závěru, ke kterému vyřčené argumenty a celá úvaha soudu podle mého názoru směřovaly již v rámci původního dovolacího řízení.

Později v témže roce rozhodl ÚS o ústavní stížnosti ve svém usnesení sp. zn. II. ÚS 3312/16. Tehdy připomněl závěry NS právě z rozsudku sp. zn. 30 Cdo 1144/2014 a označil tyto závěry dovolacího soudu za ústavně souladné. Z toho je patrné, že v této problematice dochází k postupnému formování ustáleného názoru.

V roce 2018 následoval stěžejní rozsudek ÚS (sp. zn. IV. ÚS 14/17), který v této specifické oblasti za určitých podmínek připustil institut obrácení důkazního břemene.¹⁴⁴ Tyto podmínky specifikoval více, než tomu bylo v dřívější soudní judikatuře. Na tuto zavedenou praxi navazuje NS v roce 2019 (sp. zn. 25 Cdo 2793/2017), kdy spíše opakuje argumenty obsažené v dřívějších rozhodnutích a ztotožňuje se se závěry učiněnými Ústavním soudem v roce 2018. Dále v roce 2022 ÚS ve svém nálezu (sp. zn. I. ÚS 1785/21) shrnul a poměrně podrobně zpracoval dosavadní postup a úvahy jak Ústavního, tak Nejvyššího soudu.

3.3 Podmínky pro obrácení dovozené judikaturou

Nastane-li v konkrétním medicínském sporu informační deficit strany zatížené důkazním břemenem, musí být takové straně poskytnuty prostředky, kterými lze absenci povědomí o rozhodných skutečnostech překlenout. Výše zmíněná judikatura vymezila způsoby kompenzace informačního deficitu, které mají předcházet užití institutu důkazního břemene. Obecně tyto způsoby samozřejmě vymezuje teorie civilního procesu.

3.3.1 Povinnost vydat důkaz (ediční povinnost)

Jako první ze způsobů kompenzace informačního deficitu, který soudy vymezují, má nastoupit obecná povinnost účastníka řízení vydat důkaz podle § 129 odst. 2 OSŘ. V tomto paragrafu je stanoveno: „Předseda senátu může uložit tomu, kdo má listinu potřebnou k důkazu, aby ji předložil, nebo ji opatří sám od jiného soudu, orgánu nebo právnické osoby.“ Jedná se o tzv. ediční povinnost. Prostřednictvím té může předseda senátu uložit

¹⁴⁴ Srov. RYCHTÁŘOVÁ, Marie, JANDOVIČ, Hana. *Obrácení důkazního břemene v medicínských sporech*. [online] Bulletin-advokacie.cz, 2018 [cit. 28. 12. 2022]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/obraceni-dukazniho-bremene-v-medicinskych-sporech>.

zdravotnickému zařízení, aby potřebnou zdravotnickou dokumentaci předložilo k důkazu. Tak stanovil nejprve ÚS (sp. zn. IV. ÚS 14/17), dále toto konstatuje NS (např. sp. zn. 25 Cdo 2793/2017) a znovu tak uzavírá ÚS v roce 2022 (sp. zn. I. ÚS 1785/21).

Zásadně platí, že účastník, který navrhuje důkaz listinou, ji také přiloží ke svému návrhu. Není vyloučeno, aby navrhl důkaz listinou, kterou nemá k dispozici. Pak označí osobu, od níž má být listina vyžádána.¹⁴⁵ Tak bude poškozený (žalobce) postupovat v případě, kdy nemá zdravotnickou dokumentaci k dispozici a chce ji použít jako důkazní prostředek. Požadavek bude formulován například takto: „Navrhuji provedení důkazu zdravotnickou dokumentací ze dne 18. 11. 2022, kterou soud nechť vyžádá od žalovaného, protože ji nemám k dispozici.“

Splnění této soudem uložené povinnosti lze vymáhat pomocí pořádkových pokut. Obecně platí, že „porušení ediční povinnosti účastníkem, který nenesé důkazní břemeno, zásadně nevede k obrácení důkazního břemene, ale může se projevit v hodnocení důkazů v neprospěch strany, která ediční povinnost nesplnila.“¹⁴⁶ Jestliže účastník listinu ani po výzvě soudu nepředloží, soud to může vzít v potaz při hodnocení důkazu - zatajil-li účastník řízení skutečnost, s níž objektivně mohl soud seznámit, nechová se procesně korektně. Proto je jeho přístup celkově nevěrohodný, což oslabuje váhu jeho tvrzení, tedy celkově jeho pozici.¹⁴⁷

Uvedený postup se uplatní, jestliže zdravotnická dokumentace existuje. Pokud předmětná dokumentace neexistuje, protože nebyla pořízena vůbec, ač pořízena být měla, anebo nebyla uchována, ač uchována být měla, nebo byla ztracena, je soud oprávněn přistoupit k obrácení důkazního břemene.

3.3.2 Vyšetřovací důkaz

Macur v odborné literatuře mezi prostředky ke kompenzaci informačního deficitu zahrnuje vyšetřovací důkaz. Konstatuje, že jeho uplatnění v civilním procesu zemí kontinentálního právního systému je téměř vyloučeno, anebo připuštěno výjimečně.¹⁴⁸ Je nutné, aby byl institut rozvíjen a přizpůsobován kontinentálnímu právnímu myšlení (zejména

¹⁴⁵ HROMADA, Miroslav. § 129 [Důkaz listinou]. In: SVOBODA a kol. *Občanský soudní řád* [online databáze]. 3. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 4. [cit. 1. 12. 2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

¹⁴⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2015, sp. zn. 29 Cdo 440/2013.

¹⁴⁷ JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář*. Kniha I. § 79–180 občanského soudního řádu. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 338.

¹⁴⁸ MACUR, Josef. *Vyšetřovací důkaz v civilním soudním řízení*. Právní rozhledy [online databáze], 2000, č. 2 [cit. 30. 12. 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

za pomoci judikatury), a aby si zde postupně našel místo.¹⁴⁹ Mám za to, že vyšetřovací důkaz může najít své uplatnění i v medicínských sporech. ÚS v souvislosti s medicínskými spory sice nehovoří o vyšetřovacím důkazu, ale zmiňuje vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem. A vzhledem k tomu, že Macur chápe vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem jako zvláštní specifický případ vyšetřovacího důkazu¹⁵⁰, lze v rámci medicínských sporů využít oba instituty (je-li to vhodné, po zvážení okolností případu).

Nutnost substancovat skutková tvrzení se vztahuje i na důkazní návrhy (vymezení dokazování, označení důkazního prostředku). V případě, kdy důkazní návrh není dostatečně určitý a úplný, pak je na místě uplatnit vyšetřovací důkaz. Jeho podstatou je, že jakmile se provede, umožní straně konkretizovat skutková tvrzení a k jejich prokázání podat přesnější důkazní návrhy. Využitelný je tedy v případě, kdy důkazní prostředek nebo návrh procesní strany neumožňují podat důkaz o pravdivosti tvrzení, ale jejich účelem je poskytnout straně možnost, aby se dozvěděla sporné skutečnosti a na základě nich mohla splnit svou povinnost tvrzení a důkazní.¹⁵¹

Vyšetřovací důkaz je možno vnitřně diferencovat. (1) Navrhovateli důkazu není konkrétní průběh děje, na který se odvolává, přesně znám. Teprve díky dokazování, které navrhuje, si vytvoří úplné skutkové tvrzení. (2) Navrhovatel má jakousi domněnku ohledně průběhu událostí a má za to, že dokazováním získá podklad pro přesnější tvrzení. (3) Navrhovatel podává důkazní návrh založený na své domněnce a předpokládá, že dokazováním může být prokázána správnost tohoto podezření.¹⁵²

Například nastane situace, kdy se poškozený snaží prokázat mu vzniklou újmu, která podle něj vznikla v souvislosti s postupem non lege artis lékaře zdravotnického zařízení. Má za to, že non lege artis postup lékaře spočíval v tom, že ačkoliv lékař věděl o jeho bolestech, k operaci nepřistoupil urychleně. Předmětné informace ve zdravotnické dokumentaci chybí, žalobce není tedy schopen tvrdit konkrétní skutečnosti. Navrhne proto vyšetřovací důkaz. Návrh bude spočívat v tom, že on sám nemá dostatečné informace, ale navrhuje, necht' je vyslechnut svědek, který je má (který viděl, jak si žalobce stěžoval lékaři a nezakročil). Na základě svědecké výpovědi budou zjištěny relevantní skutečnosti, na základě nichž následně

¹⁴⁹ MACUR: *Vyšetřovací důkaz...*

¹⁵⁰ MACUR, Josef. *Vysvětlovací povinnost strany nezátížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení*. Právní rozhledy [online databáze], 2000, č. 5 [cit. 30. 12. 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

¹⁵¹ MACUR: *Vyšetřovací důkaz...*

¹⁵² Tamtéž.

žalobce bude schopen substancovat svá tvrzení (v čem přesně podle něj spočívá non lege artis postup lékaře).

Soud v takovém případě nemůže ignorovat legitimní procesní zájem strany, která se nachází v procesní nouzi, na získání potřebných informací. Je zde nutná procesní aktivita soudu, jinak při objasňování skutkového stavu nelze poskytnout účinnou ochranu subjektivním hmotným právům.¹⁵³

3.3.3 Vysvětlovací povinnost protistrany

Vysvětlovací povinnost protistrany je jeden z možných nástrojů kompenzace informačního deficitu, popisovaný v odborné literatuře a uvedený v rozhodnutích ÚS v oblasti medicínských sporů jako preferovaný nástroj k obrácení důkazního břemene. „V civilním soudním řízení sporném má speciální vysvětlovací povinnost strana nezatížená důkazním břemenem, pokud strana, která nese důkazní břemeno, rozhodné skutečnosti objektivně nemůže znát a uvede je pouze rámcově, kdežto druhá strana je s těmito skutečnostmi podrobně seznámena.“¹⁵⁴ Podstata tohoto institutu spočívá v tom, že straně má být poskytnuta možnost, aby poznala skutečnosti, důležité pro posouzení sporné věci a na základě nich mohla s potřebnou určitostí a úplností přednést svá skutková tvrzení a prokázat jejich pravdivost.¹⁵⁵

Aby byla vysvětlovací povinnost uložena, strana zatížená důkazním břemenem musí přednést alespoň tzv. „opěrné body“ skutkového stavu, čímž zvýší pravděpodobnost svých skutkových tvrzení. Opěrné body nejsou komplexně upraveny ani v zákoně, ani v judikatuře, jsou však dovozovány základní požadavky. Např. strana, která uložení požaduje, musí řádně odůvodnit, proč jej požaduje. Dále musí uvést důvody, kvůli kterým sama nedisponuje skutečnostmi a vysvětlit, proč není v jejích silách je obstatat. Uvést, na základě čeho usuzuje, že protistrana je s to pomoci deficit odstranit. Samozřejmě, že pokud si účastník informační deficit založil vlastní vinou, soud k uložení vysvětlovací povinnosti nepřistoupí.¹⁵⁶

Jako příklad, kdy by mohla být uložena vysvětlovací povinnost, lze uvést situaci, kdy ve sporu o náhradu újmy pacient tvrdí, že lékař mu nesprávným postupem při zákroku zlomil čelistní kost. Tvrzení žalobce by bylo možno prokázat rentgenovými snímky. Ty však byly lékařem odstraněny a zničeny. Ediční povinnost ohledně vydání zdravotnické dokumentace tedy nepřicházela v úvahu. Vystala otázka, zda má lékař vysvětlovací povinnost ohledně jím

¹⁵³ MACUR: *Kompenzace informačního...*, s. 87.

¹⁵⁴ MACUR: *Vysvětlovací povinnost...*

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ KADAVÁ, Veronika. *Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem*. [online] Epravo.cz, 2019 [cit. 18. 11. 2022]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/vysvetlovaci-povinnost-strany-nezatizene-dukaznim-bremenem-110186.html#_ftn4.

provedeného odborného zákroku. V tomto případě lze vznik informačního deficitu přičíst k tíži procesní straně, soud by tedy mohl uložit lékaři vysvětlovací povinnost ohledně postupu při zákroku.¹⁵⁷

Nesplnění vysvětlovací povinnosti bude mít za následek hodnocení předmětného důkazu v neprospěch strany, která povinnost nesplnila.¹⁵⁸ Macur poukazuje na zastávce přístupu sankcionování za protiprávní postup spočívající v porušení vysvětlovací povinnosti. Ti preferují v souvislosti s porušením vysvětlovací povinnosti koncepci obrácení důkazního břemene. Kritizují zákonodárce, jenž v procesních předpisech obrácení důkazního břemene neuvádí. On sám uzavírá, že se obrácení důkazního břemene v některých situacích může jevit jako příliš přísné opatření, zejména jedná-li se o lehké porušení vysvětlovací povinnosti a skutková tvrzení strany zatížené důkazním břemenem nevedou k plnému přesvědčení soudu o pravdivosti skutkových tvrzení strany zatížené důkazním břemenem.¹⁵⁹

Vyomezit vztah vysvětlovací povinnosti a obrácení důkazního břemene není snadné. Není najisto stanoven. Je možné nahlížet na problematiku následovně: již v důsledku samotného uplatnění vysvětlovací povinnosti (resp. vyšetřovacího důkazu) dochází k přenesení důkazního břemene.¹⁶⁰ Co se týká vztahu těchto dvou institutů, jak je pojímá judikatura, mně osobně z ní však spíše plyne, že by se tyto dva instituty neměly slučovat či zaměňovat, ač fakticky může mít uložení vyšetřovacího důkazu (vysvětlovací povinnosti) shodné účinky jako obrácení důkazního břemene. V těchto případech podle mě nedochází k obrácení důkazního břemene ve smyslu soudcovského dotváření pravidel rozložení důkazního břemene, které kombinuje normovou teorii a obsahové principy (jak je popsána v kap. 1.4.4).

ÚS a NS ve výše zmiňovaných rozhodnutích podle mého názoru mírně nepřehledně slučují pojmy ediční povinnost a vysvětlovací povinnost. Oba instituty spojují s § 129 odst. 2 OSŘ. Např. v nálezu ÚS sp. zn. IV. ÚS 14/17 hovoří soud nejprve o povinnosti vydat důkaz dle § 129 odst. 2 OSŘ a vyvozuje, co se bude dít, nelze-li ediční povinnost uplatnit. A dále shrnuje, že obrácení důkazního břemene: „*je namístě jen tehdy, nelze-li tvrzení pacienta prokázat ani uložním vysvětlovací povinnosti protistraně podle § 129 odst. 2 o. s. ř.*“¹⁶¹ Z tohoto konstatování ÚS vyvozují, že je třeba vysvětlovací povinnost chápat jako speciální

¹⁵⁷ Převzato z MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. s. 98 – 99. (jedná se o případ soudů SRN)

¹⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 883/2010.

¹⁵⁹ MACUR: *Kompenzace informačního...*, s. 176.

¹⁶⁰ SVOBODA: *Dokazování*, s. 120.

¹⁶¹ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17, bod 61. K tomu srov. GREPL: *Práva pacienta...*

prostředek k institutu obrácení důkazního břemene, čili je nutno chápat instituty jako dva odlišné způsoby řešení informačního deficitu.

Proto se osobně přikláním k výkladu, že je-li to možné, měl by soud za součinnosti účastníků přistoupit k ediční povinnosti. Není-li to možné či vhodné, přistoupí k vyšetřovacímu důkazu (vysvětlovací povinnosti). Není-li ani jeden z uvedených prostředků možno uskutečnit, přistoupí se k obrácení důkazního břemene extra legem. Vysvětlovací povinnosti soud neuloží např. tehdy, pokud při přezkoumávání návrhu na uložení vysvětlovací povinnosti zjistí, že strana zaviněně zmařila důkaz, který mohl navrhovateli sloužit k odstranění informační nerovnosti. Pak vysloví, že došlo k zaviněnému zmaření důkazu protistranou a obrátí důkazní břemeno extra legem (k uložení vysvětlovací povinnosti vůbec nedojde).¹⁶²

3.4 Institut ultima ratio

Institut obrácení důkazního břemene ÚS chápe jako ultima ratio, tedy jako nejzazší prostředek k dosažení kompenzace informačního deficitu, a jako takový má být užit tehdy, pokud všechny výše uvedené prostředky selhaly. Pak je podle ÚS *„ústavně aprobovatelné, aby obecný soud přistoupil k prostředku ultima ratio, spočívajícím v obrácení důkazního břemene ohledně skutečností, které měly být na základě zdravotnické dokumentace objasněny.“*¹⁶³

Judikatura zdůrazňuje výjimečnost tohoto institutu. K tomu se například dočteme, že *„zmíněný procesní postup lze připustit jen výjimečně, a to v případech, kdy některý z předpokladů odpovědnosti za újmu může být prokázán pouze za pomoci zdravotnické dokumentace, již však disponuje škůdce.“*¹⁶⁴ A dále, že: *„přenesení důkazního břemene znamená výjimečný přechod jedné ze základních procesních povinností účastníka na jiného účastníka, který by danou povinnost za běžného průběhu řízení neměl.“*¹⁶⁵ V jiném rozhodnutí NS poukazuje na to, že *„soudní praxe ve specifických případech připouští určité specifické výjimky, zejména možnost obrácení důkazního břemene.“*¹⁶⁶

¹⁶² KADAVÁ: *Vysvětlovací povinnost...*

¹⁶³ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17, bod 55.

¹⁶⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2021, sp. zn. 25 Cdo 3771/2020.

¹⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2352/19-2, bod 50.

¹⁶⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2020, sp. zn. 25 Cdo 1014/202.

4 Vybrané zásady a práva v kontextu medicínských sporů a jejich vliv na rozložení důkazního břemene

Je na místě ptát se, jaké základní zásady a práva se v oblasti předestřených medicínských sporů typicky projevují. Často se jich zde střetává několik. Dále je nutné ptát se, do jaké míry mají tyto zásady a práva vliv na rozložení důkazního břemene. Roli v tomto směru hrají mj. níže rozebrané zásady.

4.1 Nemo turpitudinem suam allegare potest

Jedná se o právní zásadu, která vyjadřuje myšlenku, že nikdo nemůže mít prospěch ze své vlastní nepoctivosti.¹⁶⁷ Vychází z § 6 odst. 2 OZ, který stanoví: „Nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu. Nikdo nesmí těžit ani z protiprávního stavu, který vyvolal nebo nad kterým má kontrolu.“ Princip poctivosti je obecný právní princip ovládající celý právní řád, projevem tohoto faktu je možnost jeho širokého uplatnění.¹⁶⁸ Touto optikou se na věc dívá i ÚS.¹⁶⁹

Vztáhneme-li tuto zásadu na výše vymezené spory, dospíváme ke stěžejnímu zjištění: zdravotnické zařízení nemůže těžit ze svého protiprávního postupu při vedení zdravotnické dokumentace. Nepoctivost zde spočívá právě v neřádném vedení zdravotnické dokumentace. Ze své nepoctivosti nemůže zdravotnické zařízení nikterak těžit. Že tomu tak je, vyplývá z logiky věci - zdravotnická dokumentace má sloužit jako doklad o tom, jak lékař v daném konkrétním případě postupoval. Není možné například to, aby lékař pochybil, ale svou chybu schválně nezaznamenal do zprávy, a tak se tím, že pochybení ze zdravotnické dokumentace není zřejmé, vlastně „vyvinil“. V případě, kdy povinnost vést zdravotnickou dokumentaci byla porušena a toto pochybení vedlo k nemožnosti poškozeného ve sporu prokázat pro něj relevantní skutečnost, není přijatelné, aby z takového jednání nebyly pro zdravotnické zařízení vyvozeny odpovídající důsledky.

Lavický konstatuje, že ÚS považuje (s ohledem na tuto zásadu) za nepřijatelné, aby zdravotnické zařízení procesně těžilo z nedostatků ve vedení zdravotnické dokumentace. Má však za to, že ÚS nemá při podpoře svého závěru hledat oporu v hmotném právu (OZ), ale

¹⁶⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 23 Cdo 3014/2017.

¹⁶⁸ LAVICKÝ, Petr. *Nemo turpitudinem suam allegare potest*. In: Lavický a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–302)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 50.

¹⁶⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2020, sp. zn. I. ÚS 3937/18, bod 23; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2016 sp. zn. 30 Cdo 1144/2014.

v právu procesním. I zde platí princip poctivosti, ten dovodíme z § 2 OSŘ.¹⁷⁰ Ustanovení § 2 OSŘ stanoví, že: „V občanském soudním řízení soudy projednávají a rozhodují spory a jiné právní věci a provádějí výkon rozhodnutí, která nebyla splněna dobrovolně; dbají přitom, aby nedocházelo k porušování práv a právem chráněných zájmů a aby práv nebylo zneužíváno.“

Ve věcném záměru civilního řádu soudního se pojednává o povinnosti subjektů řízení jednat poctivě. Za porušení povinnosti poctivosti není možné stanovit jeden právní následek. Konkretizace se ponechává na právní vědě a judikatuře. Z právních následků, které při porušení povinnosti poctivosti připadají v úvahu, se jeví jako možný následek například povinnost k náhradě nákladů řízení, které byly zaviněny tímto nepoctivým jednáním.¹⁷¹

Z věcného záměru také plyne, že platné právo obsahuje pravidla, která lze pod princip poctivosti zahrnout. Takovým pravidlem, které vyplývá z OSŘ, by mohla být vysvětlovací povinnost. Z porušení vysvětlovací povinnosti by podle mého bylo možné dovodit porušení principu poctivosti, tak jak ho vyžaduje OSŘ. Pak by se dalo říct, že strana porušila princip poctivosti, a jako důsledek porušení se aplikuje obrácení důkazního břemene.

4.2 Právo na spravedlivý proces

Právo na spravedlivý proces je jedním ze stěžejních principů, na nichž stojí fungování právního státu. „Podstatou práva na spravedlivý proces je možnost domáhat se svého práva u nestranného a nezávislého orgánu, kterým je soud, rozhodující podle pravidel zaručujících spravedlivé posouzení věci.“¹⁷² V rámci ústavního pořádku ČR je zakotveno v čl. 6 odst. Úmluvy, dále v Listině (hlava pátá) a v Ústavě (hlava čtvrtá). V právním řádu ČR na zákonné úrovni najdeme právo na spravedlivý proces upraveno zejména v konkrétních ustanoveních OSŘ.¹⁷³

Porušení práva na spravedlivý proces může v této souvislosti spočívat ve dvou extrémních situacích. První z nich představuje případ, ve kterém obecný soud i odvolací soud měly podle ÚS v souvislosti s jinými dostupnými důkazy pochybení ve zdravotnické dokumentaci, které bylo dáno, hodnotit k tíži zdravotnického zařízení. Nečinily tak, neúplné vedení zdravotnické dokumentace nevzaly ve svém rozhodnutí v potaz, důkazní břemeno zůstalo nemodifikováno. ÚS zhodnotil, že „absence racionálního zdůvodnění názorů

¹⁷⁰ LAVICKÝ, Petr. In: Lavický: *Občanský zákoník...*, s. 50.

¹⁷¹ Věcný záměr civilního řádu soudního.

¹⁷² ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. *Právo na spravedlivý proces v prostoru Evropských společenství*. Právní fórum, 2005, č. 11, s. 421.

¹⁷³ PŘIDAL, Ondřej. *Pojem právo na spravedlivý proces v civilním řízení*. Právní rozhledy [online databáze], 2010, č. 20 [cit. 30. 12. 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.

*obecných soudů v jejich rozhodnutí zakládá porušení práva na spravedlivý proces.*¹⁷⁴ Druhou z nich je situace, kdy by soud některou z procesních stran zatížil důkazním břemenem, které by ji za normálního běhu okolností netížilo, bez dalšího a jednostranným způsobem, aniž by postupoval v kontextu všech relevantních okolností případu.¹⁷⁵ To znamená, že porušením práva na spravedlivý proces může být v konečném výsledku situace, kdy soud opomene zvážit obrácení důkazního břemene, ač v kontextu konkrétních okolností bylo na místě. Stejně tak může být porušením práva na spravedlivý proces situace, kdy soud obrátí důkazní břemeno tam, kde to okolnosti konkrétního případu neodůvodňují.

4.2.1 Kolize práva na spravedlivý proces s principem právní jistoty

Právo na spravedlivý proces se v některých případech může dostat do kolize s principem právní jistoty. V typově vymezených případech, kdy žalobce jakožto poškozený pacient požaduje jako nárok náhradu újmy po žalovaném škůdci (zdravotnickém zařízení), který zanedbal svou povinnost vést řádně dokumentaci, může mít žalovaný legitimní očekávání, že důkazní břemeno ohledně určitých skutečností tíží žalobce. Pokud bude důkazní břemeno převráceno, může žalovaný namítat, že takový postup není v souladu s principem právní jistoty.

V případech medicínských sporů lze však akceptovat, aby nad ochranou právní jistoty účastníka řízení převážila nutnost na zachování principů spravedlivého procesu. S ohledem na fakt, že je zřejmé, že v těchto situacích by byl žalovaný tím, kdo by měl prospěch z toho, že žalobce není s ohledem na absenci lékařské zprávy schopen prokázat skutečnosti, které prokázat musí, aby dostal uplatňovanému nároku.¹⁷⁶

Otázkou potom zůstává, zda je možné na právní jistotu žalovaného v tomto ohledu vůbec usuzovat. V typově vymezených případech, které naplňují výše popsané rysy, je judikaturou dovozováno, že důkazní břemeno ohledně jistých skutečností leží na žalovaném. Proto mám za to, že legitimní očekávání žalovaného by mělo tendovat k takovému pojetí rozložení důkazních břemen, jak je ustálenou judikaturní praxí dovozeno. Porušení principu právní jistoty by tedy dle mého představovala spíše situace, kdy by soud předmětné důkazní břemeno nemodifikoval.

¹⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2020, sp. zn. I. ÚS 3937/18, bod 24.

¹⁷⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17.

¹⁷⁶ K tomu Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17; Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2020, sp. zn. 25 Cdo 3425/2019.

4.2.2 Právo na rovnost účastníků řízení

Součástí práva na soudní ochranu je právo na spravedlivý proces. V soukromoprávních sporech přísluší právo na soudní ochranu oběma stranám ve sporu. Každá z nich tedy může po státu žádat, aby bylo autoritativně zjištěno, zda uplatňované právo jedné strany vůči druhé existuje, či nikoliv. Proto má stát vytvářet takové řízení, v němž může být právní postavení jedné i druhé strany dostatečně přezkoumáno.¹⁷⁷ V této souvislosti ÚS stanovil, že: „*V případě občanskoprávního sporu, v němž na straně jedné stojí pacient, který tvrdí, že mu protiprávním jednáním poskytovatele zdravotních služeb vznikla újma, a který je v důkazní nouzi, a na straně druhé stojí poskytovatel zdravotních služeb, který porušil svou povinnost vést řádně zdravotnickou dokumentaci, je porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, opomene-li obecný soud zvážit důvody pro obrácení důkazního břemene.*“¹⁷⁸

„*Cílem práva na rovnost účastníků řízení, resp. zásady rovnosti zbraní je dosažení spravedlivé rovnováhy mezi stranami sporu.*“¹⁷⁹ Vztáhneme-li požadavek rovnosti stran na podstatu této práce, je třeba pamatovat na rovnost stran v přístupu k informacím, jež jsou potřebné k řádnému vedení sporu. Pokud jeden z účastníků nemá reálnou možnost informace získat, zatímco druhá strana je k dispozici má, požadavek v oblasti rovnosti stran lze splnit uložením některého z dříve popsanych způsobů kompenzace informačního deficitu.¹⁸⁰ Jde o to, že aktivitu může účastník vyvinout jen tehdy, pokud je jí objektivně schopen. Není-li jí objektivně schopen, je na soudci, aby mu k ní vytvořil podmínky. Princip rovnosti zbraní klade soudci povinnost, aby nevyváženou nevýhodu odstranil. Takovou nevýhodu může představovat právě informační deficit.¹⁸¹

V souvislosti s právem na rovnost účastníků řízení je třeba vymezit roli projednací zásady (1.1.1). Ta se projevuje v tom, že ve sporném řízení mají strany svou procesní aktivitou vnášet do řízení potřebný skutkový materiál tak, aby jejich skutkové přednesy byly úplné, a důkazní návrhy tak, aby jimi podpořily svá tvrzení. Ani jedna ze stran by při tom neměla být v nevýhodné situaci oproti protistraně.¹⁸² Je-li jedna strana v nevýhodné situaci oproti protistraně, je tím pádem ohrožen princip poskytování ochrany skutečným subjektivním hmotným právům, jelikož je ohroženo pravdivé zjištění skutkového stavu.¹⁸³ Za

¹⁷⁷ MACUR: *Kompenzace informačního...*, s. 102.

¹⁷⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17.

¹⁷⁹ Tamtéž, bod 38, konstatující závěry nálezu Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2014 sp. zn. Pl. ÚS 49/10.

¹⁸⁰ MACUR: *Kompenzace informačního...*, s. 121.

¹⁸¹ SVOBODA: *Dokazování*, s. 111.

¹⁸² K tomu např. Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2014, sp. zn. III. ÚS 2474/12.

¹⁸³ MACUR: *Vyšetřovací důkaz...*

účelem rovného postavení stran v přístupu k potřebným informacím je v těchto specifických případech nutné omezení zásady projednací.

Ústavně zakotvená povinnost soudu postupovat tak, aby nedošlo k narušení rovného postavení účastníků řízení, je též korelátém ústavního principu nezávislosti soudů.¹⁸⁴ Aby bylo dosaženo zachování rovného postavení účastníků, musí v rozebíraných případech dojít k modifikaci obecného pravidla o rozložení důkazního břemene. Pak bude nastolena spravedlivá rovnováha mezi stranami sporu, prostřednictvím spravedlivého rozdělení důkazního břemene.

V opačném případě by šla nezaviněná důkazní nouze strany nespravedlivě k její tíži a projevila se prohrou rozepře. Proto ÚS dospěl k závěru, že zásada rovnosti zbraní v civilním řízení zahrnuje rovnost břemen. Břemena, která jsou na účastníky kladena, nesmí být nepřiměřená, jinak by se řízení jako celek považovalo za nespravedlivé.¹⁸⁵ Pokud by tedy žalobce, který chce prokázat skutečnost prostřednictvím zdravotnické dokumentace, která však není z důvodů zaviněných protistranou k dispozici, tížilo ohledně této skutečnosti důkazní břemeno, bylo by (s ohledem na výše uvedené) nepřiměřené, nesplnitelné. Tím by došlo k porušení práva na spravedlivý proces. Dojde-li totiž k porušení zásady rovnosti břemen, dojde k porušení práva na spravedlivý proces v širším smyslu. Jelikož, jak bylo výše uvedeno, zásada rovnosti břemen je součástí práva na rovnost zbraní, a to je součástí práva na spravedlivý proces.

¹⁸⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 4. 6. 2013, sp. zn. I. ÚS 3270/12.

¹⁸⁵ K tomu např. Rozhodnutí ESLP: Metalco Bt. proti Maďarsku ze dne 1. února 2011 č. 34976/05, § 24; Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17; Nález Ústavního soudu ze dne 26. dubna 2006, sp. zn. Pl. ÚS 37/04.

Závěr

V této diplomové práci jsem se snažila vypracovat ucelený, srozumitelný a úplný text, jehož úlohou mělo být vykreslení institutu obrácení důkazního břemene v českém civilním soudním řízení v typově vymezených případech medicínských sporů.

Mé úsilí směřovalo v první řadě k vymezení, jak je v České republice důkazní břemeno chápáno, přičemž jsem dospěla k závěru, že její teorie a praxe chápe, zjednodušeně řečeno, jako procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že v rámci řízení nebyla prokázána jeho tvrzení. Dále jsem shrnula, že pojem břemeno důkazní nerozlučně souvisí s pojmem břemeno tvrzení a se zásadou projednací, že důkazní břemeno se vnitřně člení a vymezila jsem pojmy s tím související. V práci byl podán nástin teoretických koncepcí rozložení důkazního břemene. V souvislosti s nimi jsem zjistila, že v současné době je nejvíce respektována Rosenbergova teorie analýzy norem. Dospěla jsem k tomu, že tato teorie se považuje za stěžejní a obecně aplikovatelnou, uvedla jsem praktický příklad.

Posléze jsem na tuto obecnou koncepci navázala s typovými případy medicínských sporů, které představují odůvodněné případy, vyžadující modifikaci těchto obecných pravidel na základě soudcovského dotváření pravidel důkazního břemene. V práci jsem vymezila (a tím pádem odpověděla na první výzkumnou otázku), že když hovořím o medicínských sporech, mám tím pro účely této práce na mysli situace, kdy na jedné straně stojí pacient, který tvrdí, že mu zdravotnické zařízení svým protiprávním jednáním způsobilo újmu, a na druhé straně stojí poskytovatel zdravotních služeb. Protiprávní jednání zdravotního ústavu spočívá v tom, že ústav zdravotnickou dokumentaci, která má v civilním soudním řízení představovat důkazní prostředek, v rozporu se zákonem vůbec nepořídil, nechoval ji, nebo ji ztratil, a tím zmařil provedení důkazního prostředku v řízení před soudem. Pacient se tedy v důsledku protiprávního jednání zdravotního ústavu ocitá v důkazní nouzi. Dospěla jsem k dílčímu závěru, že ustálenou soudní judikaturou ČR bylo dovozeno, že k obrácení důkazního břemene může dojít právě v důsledku uvedeného zaviněného zmaření důkazního prostředku protistranou.

Dále z práce vyplynula odpověď na druhou výzkumnou otázku: soudy by měly zvážit odchýlení od obecných pravidel o rozložení důkazního břemene tehdy, jestliže jsou splněny podmínky výše vymezené v rámci typových medicínských sporů. To znamená, že ve sporu vystupuje pacient jako žalobce, uplatňuje nárok na náhrady újmy a svůj nárok míní prokázat prostřednictvím zdravotnické dokumentace, tato však chybí nebo je neúplná, a to v důsledku jejího neřádného vedení zdravotnickým zařízením; taková skutečnost je pro prokázání nároku

žalobce relevantní; toto zdravotnické zařízení stojí na straně druhé v roli žalovaného, po němž je peněžní nárok vymáhán. Kumulativně musí být splněna podmínka, že k institutu obrácení důkazního břemene by měly soudy přistoupit v nejzazším případě, jedná se totiž o prostředek ultima ratio. Subsidiárně je na místě přistoupit k jiným nástrojům řešení informačního deficitu ve sporu, jako jsou ediční povinnost, vyšetřovací důkaz či vysvětlovací povinnost (samozřejmě po zvážení konkrétních okolností případu a úvaze, zda jsou tyto nástroje způsobilé k dosažení cíle).

Dalším vytyčeným dílčím cílem práce (3. výzkumná otázka) bylo vymezit na základě provedené rešerše judikaturní vývoj v oblasti rozložení důkazního břemene v případech zmaření důkazu protistranou v medicínských sporech, ten zhodnotit a předejít, jakým směrem se soudní praxe v českém právním prostředí vyvíjí. Vývoj v oblasti rozhodovací praxe, který je pro účely této práce důležitý, lze upozorovat cca v průběhu posledních dvaceti let. Tehdy byly judikovány jakési náznaky. Judikatura postupně tendovala k názoru, že postavení pacienta je třeba považovat za postavení slabší strany. Ne všechny pozdější rozhodnutí byly s tímto již deklarovaným názorem v souladu. Později soudy připomínaly, že je třeba dbát rovného postavení účastníků stran. V roce 2016 soudy judikovaly, že lze modifikovat obecné rozložení důkazního břemene v případech, kdy by ponechání obecného rozložení bez modifikace vedlo k neudržitelnému zatížení jedné ze stran. V této době tedy již bylo ustálenou judikaturní praxí uznáváno, že v těchto odůvodněných případech je možné přistoupit k obrácení, konkrétnější podmínky však absentovaly a byly ÚS vymezeny v roce 2018. Na stěžejní nález z tohoto roku později navázaly další rozhodnutí, ty dále konkretizovaly podmínky, za nichž se má k institutu přistoupit.

V neposlední řadě jsem se v práci zaměřila na některé vybrané obecné zásady, principy a základní práva (4. výzkumná otázka). Ve výše nastíněných případech, které řešily soudy, bylo patrné, že se zde typicky projevují některé zásady a základní práva, ty nejtypičtější jsem vybrala.

První ze zásad, kterou je možné v relevantní judikatuře spatřovat již od samotného počátku, je hojně zmiňovaná zásada nemo turpitudinem suam allegare potest. Aplikovala jsem ji na vymezené případy a dospěla k závěru, že zdravotnické zařízení nemůže z protiprávního vedení zdravotnické dokumentace procesně čerpat tak, že by vzniklý informační deficit na straně poškozeného pacienta šel k jeho tíži a projevil se jeho neúspěchem ve sporu, tedy úspěchem nepoctivě jednajícího zdravotnického zařízení. Proto se tato zásada projeví na rozložení důkazního břemene v tom směru, že ohledně relevantní skutečnosti, kterou je

potřeba prostřednictvím neřádně vedené zdravotnické dokumentace prokázat, neponese důkazní břemeno žalobce, jak by tomu bylo standardně.

Dospěla jsem k závěru, že právo na spravedlivý proces může být porušeno jak v případě, kdy soud nepřistoupí k obrácení důkazního břemene za situace, kdy by tak učinit měl, jelikož byly splněny všechny vymezené podmínky, které judikatura uvádí, tak v případě, kdy by soud obrácení využil a nebyly by k tomu dané podmínky splněny. Potřeba postupovat tak, aby nebylo porušeno ničí právo na spravedlivý proces, proto klade na soudce požadavek mít na paměti, že se jedná o institut, který by neměl být nadužíván, a mělo by se jím šetřit pouze pro specifické případy, kdy je odchylka od obecného rozložení důkazního břemene perfektně odůvodněna.

Právo na rovnost účastníků řízení v sobě zahrnuje rovné postavení účastníků řízení, a tedy rovnost břemen na ně kladených v řízení. Aby nebylo toto právo porušeno, v popsáných případech musí dojít k modifikaci obecných pravidel o rozložení důkazního břemene. Jedině tak dojde vzhledem k okolnostem k spravedlivému rozložení důkazního břemene. Pokud by břemeno kladené na jednu ze stran bylo nesplnitelné, došlo by k porušení práva na spravedlivý proces. Dojde-li k porušení zásady rovnosti břemen, dojde k porušení práva na spravedlivý proces v širším smyslu (zásada rovnosti břemen je součástí práva na rovnost zbraní, a to je součástí práva na spravedlivý proces).

Při studiu problematiky, kterou se tato práce zabývá, jsem užila řadu knižních publikací, odborných článků, zákonů a soudních rozhodnutí, zejména z českého prostředí. Tyto zdroje jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů.

Dovolím si tvrdit, že práce sama o sobě napovídá, že problematika důkazního břemene je velice živým tématem v oblasti právní teorie i praxe. V některých zahraničních právních řádech, jak je v kapitole 2.4.1. zmíněno, jsou pravidla o obrácení důkazního břemene v určitých případech zakotveny na zákonné úrovni. U nás je postup obrácení důkazního břemene dovozován na základě soudní praxe, není však vyloučeno, že se v budoucnu přistoupí k využití postupu zakotvení pravidel o obrácení důkazního břemene na zákonné úrovni. V budoucnu bude podle mého názoru následovat další konkretizace judikatury, proto věřím, že se časem bude otvírat možnost dalšího výzkumu.

Ve světle nejnovější judikatury je zpracované téma čím dál aktuálnější, tato úžeji specifikovaná problematika jako taková zcela zpracována není (ač samozřejmě dílčí aspekty zpracovány jsou). Pevně proto věřím, že moje diplomová práce může představovat v oblasti správného uplatňování pravidel o rozložení důkazního břemene v této popsané, specifické oblasti určitý přínos.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

1. HOLČAPEK, Tomáš. *Dokazování v medicínskoprávních sporech*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011.
2. LAVICKÝ, Petr. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. Praha: Leges, 2017.
3. MACUR, Josef. *Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 1996.
4. MACUR, Josef. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 1995.
5. MACUR, Josef. *Kompenzace informačního deficitu procesní strany v civilním soudním sporu*. Brno: Masarykova univerzita, 2000.
6. SVEJKOVSKÝ, Jaroslav a kol. *Zdravotnictví a právo*. Praha: C. H. Beck, 2016.
7. SVOBODA, Karel. *Dokazování*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009.
8. ŠUSTEK, Petr a kol. *Zdravotnické právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2016.
9. VALUŠ, Antonín. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem při poskytování zdravotní péče*. Praha: Leges, 2014.
10. *Dokazovanie v civilnom a trestnom konaní*. Pezinok: Justičná akadémia Slovenskej republiky, 2012.

Komentáře

1. HENDRYCH, Dušan a kol. *Právnický slovník*. [online databáze]. Praha: C. H. Beck, 3. vydání, 2009 [cit. 1. 12. 2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.
2. JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha I. § 79–180 občanského soudního řádu*. Praha: Wolters Kluwer, 2016.
3. LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–302)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2022.
4. MACH, Jan a kol. *Zákon o zdravotních službách: Praktický komentář*. [online databáze]. Praha: Wolters Kluwer, 2018 [cit. 30. 12. 2022]. Dostupné z: *databáze aspi.cz*.
5. PETROV, Jan a kol. *Občanský zákoník* [online databáze]. 2. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 2. [cit. 1. 12. 2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

6. SVOBODA, Karel a kol. *Občanský soudní řád* [online databáze]. 3. vydání (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 4. [cit. 1. 12. 2022]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz>.

Právní předpisy

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
2. Listina základních práv a svobod, součást ústavního pořádku ČR, vyhlášená v č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 20/1966 Sb., zákon o péči o zdraví lidu
5. Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
7. Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů
8. Vyhláška č. 98/2012 Sb., o zdravotnické dokumentaci

Odborné časopisy

Bibliografická citace článku z časopisu:

1. ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina. *Právo na spravedlivý proces v prostoru Evropských společností*. Právní fórum, 2005, č. 11.
2. MACUR, Josef. Civilní proces a zásada projednací. Bulletin advokacie, 1997, č. 1.

Bibliografická citace článku z časopisu dostupného z elektronické databáze:

1. GREPL, Jan. *Práva pacienta související s vedením zdravotnické dokumentace*. *Právní rozhledy* [online databáze], 2020, č. 19, [cit. 30. 12. 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.
2. HÁJKOVÁ, Kateřina. *Obrácení důkazního břemene ve sporu o odčinění újmy na zdraví mezi pacientem a poskytovatelem zdravotní péče*. [online] Právní prostor, 2022 [cit. 28. 12. 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/obraceni-dukazniho-bremene-ve-sporu-o-odcineni-ujmy-na-zdravi-mezi-pacientem-poskytovatelem-zdravotni-pece>.

3. KERN, Bernd-Rüdiger. *Obrácení důkazního břemene při odpovědnosti za újmu způsobenou chybou při ošetření a při poučení v německém občanském zákoníku.* Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online databáze], 2014, č. 2 [cit. 30. 12. 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.
4. LAVICKÝ, Petr. *Flexibilní důkazní břemeno?* Právní rozhledy [online databáze], 2016, č. 22 [cit. 30. 12. 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.
5. MACUR, Josef. *Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem v civilním soudním řízení.* Právní rozhledy [online databáze], 2000, č. 5 [cit. 30. 12. 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.
6. MACUR, Josef. *Vyšetřovací důkaz v civilním soudním řízení.* Právní rozhledy [online databáze], 2000, č. 2 [cit. 30. 12. 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.
7. PŘIDAL, Ondřej. *Pojem právo na spravedlivý proces v civilním řízení.* Právní rozhledy [online databáze], 2010, č. 20 [cit. 30. 12. 2022]. Dostupné z: databáze beck-online.cz.
8. RYCHTÁŘOVÁ, Marie a Hana JANDOVÁ. *Obrácení důkazního břemene v medicínských sporech.* [online] Bulletin-advokacie.cz, 2018 [cit. 28. 12. 2022]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/obraceni-dukazniho-bremene-v-medicinskyh-sporech>.

Mezinárodní dokumenty

1. Bürgerliches Gesetzbuch, BGB, německý občanský zákoník
2. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících, vyhlášená pod č. 209/1992 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Internetové zdroje

1. HÁJKOVÁ, Kateřina. *Obrácení důkazního břemene ve sporu o odčinění újmy na zdraví mezi pacientem a poskytovatelem zdravotní péče.* [online] Právní prostor, 2022 [cit. 28. 12. 2022]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/obraceni-dukazniho-bremene-ve-sporu-o-odcineni-ujmy-na-zdravi-mezi-pacientem-poskytovatelem-zdravotni-pece>.
2. KADAVÁ, Veronika. *Vysvětlovací povinnost strany nezatížené důkazním břemenem.* [online] Epravo.cz, 2019 [cit. 18. 11. 2022]. Dostupné z: https://www.epravo.cz/top/clanky/vysvetlovaci-povinnost-strany-nezatizene-dukaznim-bremenem-110186.html#_ftn4.

3. RYCHTÁŘOVÁ, Marie a JANDOVÁ, Hana. *Obrácení důkazního břemene v medicínských sporech*. [online] Bulletin-advokacie.cz, 2018 [cit. 28. 12. 2022]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/obraceni-dukazniho-bremene-v-medicinskych-sporech>.

Judikatura

Rozhodnutí ESLP:

1. Rozsudek ESLP ze dne 27. 4. 2000, Tiemann proti Francii a Německu, č. 47457/99 a 47458/99.
2. Rozsudek ESLP ze dne 1. února 2011, Metalco Bt. proti Maďarsku, č. 34976/05.

Rozhodnutí Ústavního soudu:

1. Nález Ústavního soudu ze dne 7. 10. 1996, sp. zn. IV. ÚS 167/96.
2. Nález Ústavního soudu ze dne 26. 8. 2003, sp. zn. I. ÚS 437/02.
3. Nález Ústavního soudu ze dne 26. 4. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 37/04.
4. Nález Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 75/04.
5. Nález Ústavního soudu ze dne 4. 6. 2013, sp. zn. I. ÚS 3270/12.
6. Nález Ústavního soudu ze dne 28. 1. 2014, sp. zn. Pl. ÚS 49/10.
7. Nález Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 173/13.
8. Nález Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2015, sp. zn. II. ÚS 385/15.
9. Nález Ústavního soudu ze dne 20. 12. 2016, sp. zn. III. ÚS 3067/13.
10. Nález Ústavního soudu ze dne 9. 5. 2018, sp. zn. IV. ÚS 14/17.
11. Nález Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2020, sp. zn. IV. ÚS 2352/19-2.
12. Nález Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2020, sp. zn. I. ÚS 3937/18.
13. Nález Ústavního soudu ze dne 28. 6. 2022, sp. zn. I. ÚS 1785/21.
14. Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. srpna 2008, sp. zn. I. ÚS 1919/08.
15. Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2014, sp. zn. III. ÚS 2474/12.
16. Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 12. 2016, sp. zn. II. ÚS 3312/16.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu:

1. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1062/2002.
2. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 4. 2008, sp. zn. 29 Cdo 1650/2007.
3. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2011, sp. zn. 25 Cdo 3562/2009.

4. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2011, sp. zn. 22 Cdo 883/2010.
5. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2013, sp. zn. 22 Cdo 3108/2010.
6. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2013, sp. zn. 30 Cdo 3631/2011.
7. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2015, sp. zn. 29 Cdo 440/2013.
8. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2016, sp. zn. 30 Cdo 5750/2015.
9. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2016, sp. zn. 30 Cdo 1144/2014.
10. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2020, sp. zn. 25 Cdo 1014/202.
11. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2021, sp. zn. 25 Cdo 2544/2020.
12. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 10. 2004, sp. zn. 25 Cdo 4/2004.
13. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017, sp. zn. 23 Cdo 3014/2017.
14. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2318/2019.
15. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 2. 2020, sp. zn. 25 Cdo 3425/2019.
16. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2021, sp. zn. 25 Cdo 117/2021.
17. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2021, sp. zn. 25 Cdo 3771/2020.

Ostatní rozhodnutí:

1. Spolkový soudní dvůr, rozsudek z 12. 11. 1991, sp. zn. VI ZR 196/91.
2. Spolkový soudní dvůr, rozsudek z 14. 12. 1993, sp. zn. VI ZR 67/93.
3. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 11. 2021, sp. zn. 6 Cmo 120/2019-162.

Jiné zdroje

1. Věcný záměr civilního řádu soudního. Konečné znění 2. verze [online], 2020 [cit. 21. 11. 2022], Dostupné z: https://justice.cz/documents/12681/2872506/V%C4%9Bcn%C3%BD+z%C3%A1m%C4%9Br_fin%C3%A1ln%C3%AD+verze+_prosinec+2020.pdf/83cdd87e-18c5-41e9-948e-8defa2525adb.

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá problematikou obrácení důkazního břemene v civilních soudních sporech v oblasti medicínských sporů v České republice, a to zejména z pohledu judikatury soudů vyšších instancí. Jedná se o specifické případy, kdy dochází k modifikaci obecných pravidel o rozložení důkazního břemene na základě soudcovského uvážení. Proto se práce zabývá postupně institutem důkazního břemene a pojmy s tím souvisejícími, dále teoriemi o důkazních břemenech, obecným rozložením důkazních břemen a dále je přistoupeno k obrácení důkazního břemene samotnému. V ČR se k institutu obrácení důkazního břemene přistupuje jako k prostředku ultima ratio, pokud selžou jiné možné formy kompenzace informačního deficitu. Jedná se o prostředek, jenž není zakotven na zákonné úrovni, ale je dovozen právě judikaturou.

Cílem práce je ukázat, kdy a proč je nutné obecná pravidla o rozložení důkazního břemene modifikovat a proč je tak tomu právě v případech, kdy je zdravotnickým zařízením zmařeno provést důkazní prostředek (zdravotnickou dokumentaci). Dále je cílem popsat vývoj relevantní judikatury v této nastíněné oblasti a vymezit, jakou roli v této problematice hrají obecné zásady a základní práva.

Diplomová práce vychází z právního stavu ke dni 31. 12. 2022.

Summary

The diploma thesis deals with the issue of the reversal of the burden of proof in medico-legal disputes in the Czech republic, from the point of view of the superior courts' case-law in particular. It deals with the specific cases where the modification of the general allocation of the burden of proof is needed. The judge's discretion shall be applied there. This is why the diploma thesis deals with the burden of proof in general and the terms associated with it, also with the related theories, with general allocation of the burden of proof and, finally, with the reversal of the burden of proof itself. If all the other options how to compensate the information deficit failed or could not be used, then the reversal of the burden of proof could be used, as a final legal mean for compensation of the information deficit. The issue of the reversal of the burden of proof is not laid down in written law of the Czech republic, it was deduced from case-law and clarified in it.

This thesis aims to show under which circumstances and why the reversal is needed, and especially clarify why it is used in cases where a health institution caused the impediment to perform the proof (medical records). The thesis also aims to describe the development of the czech courts' case-law and to determine roles of general principles and fundamental rights in this area.

The thesis is based on the legal situation as of 31 December 2022.

Klíčová slova

Důkazní břemeno, obrácení důkazního břemene, medicínské spory, zdravotnické zařízení, poskytovatel zdravotní služby, zdravotnická dokumentace, důkazní nouze, informační deficit, zmaření důkazu

Key words

Burden of proof, reversed burden of proof, medico-legal disputes, health institution, health care provider, medical records, lack of evidence, information deficit, impediment to perform the proof